

הערכת תכנית (פיילוט) להנגשת הזקנה וההזדקנות בקרב אנשים עם מש"ה והמערך שסביבם (משפחות וצוות המסגרת)

מוגש על ידי 'מכלול'
יחידת הערכה ומחקר
קרן שלם

חוקרת ראשית: ד"ר עדי לוי-ורד
רכזת מחקר: גב' נגה חן

תכנית ההערכה נבנתה בשיתוף עם :

- יואב אנקרי, מנהל תחום מרכזי יום וגימלאים, שירות בוגרים ומזדקנים, אגף קהילה, מינהל מוגבלויות, משרד העו"ר
- יהלי בן עמי ויטנברג, מנהלת מכון טראמפ, בית איזי שפירא
- ד"ר דליה ניסים, מנהלת תכניות לימודים, מכון טראמפ, בית איזי שפירא
- טליה אלג'ם, רכזת תוכנית, מכון טראמפ, בית איזי שפירא
- שרון גנות, מנהלת ידע, קרן שלם

פברואר 2020

קרן שלם/2019/2020-155-890

תוכן עניינים

3	תכנית להנגשת נושא הזקנה לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית - הקדמה
5	הערכת התכנית - מטרות ההערכה
5	מתודולוגיה
5	א. אוכלוסייה ומדגם
6	ב. סוג ומבנה הערכה
7	ג. הסכמה להשתתף במחקר ושמירה על חיסיון המשתתפים
8	ד. גיוס השותפים לטובת ההערכה
8	ה. כלי ההערכה
10	ממצאי ההערכה
10	חלק א: הערכת תכנית הפיילוט בעיני מקבלי השירות
16	חלק ב: הערכת תכנית הפיילוט בעיני בני המשפחה של מקבלי השירות
18	חלק ג: הערכת תכנית הפיילוט בעיני אנשי הצוות
30	תובנות לפרויקט הנגשת הזקנה לאנשים עם מש"ה
32	נספחים
32	נספח 1: קריטריונים להשתתפות בתכנית
33	נספח 2: טפסי הסכמה מדעת
38	נספח 3: שאלון להערכת תרומת התכנית (הנגשת הזקנה) בעיני מקבלי השירות
40	נספח 4: שאלון להערכת תרומת התכנית (הנגשת הזקנה) בעיני המשפחות
41	נספח 5: שאלון ביחס לנושא הזקנה PRE בעיני המדריכים
41	נספח 6: שאלון ביחס לנושא הזקנה POST ושאלות להערכת תרומת התכנית (הנגשת הזקנה) בעיני המדריכים
42	המדריכים

תכנית להנגשת נושא הזקנה לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית

– הקדמה (רציונל ועיקרי התכנית)

הרקע לפיתוח התכנית

תהליך הזקנה מלווה בהשפעות אופייניות המשותפות לכלל האוכלוסייה וגם לאוכלוסיית המזדקנים עם מוגבלות שכלית התפתחותית, אם כי קצב ההופעה והעוצמה שונה מאדם לאדם. הן כוללות בעיקר הפחתה וחוסר התחדשות הבאים לידי ביטוי בשלושה ממדים המשולבים זה בזה ובתהליך הזקנה: הממד הביולוגי (פיזי וקוגניטיבי), הממד הרגשי והמדמד החברתי. אדם מזדקן עם מוגבלות שכלית התפתחותית חווה, כאמור, את אותן השפעות על שלושת הממדים אך אליהם נוספים קשיים והפרעות הנגרמים כתוצאה ו/או נלווים למוגבלות שכלית התפתחותית עצמה. פעמים רבות הקשר עם בני משפחה שהזדקנו מצטמצם, והעדר בן/בת זוג וילדים המאפיין את רובם, מותירם ללא עורף משפחתי משמעותי. בנוסף, הם חווים מצבי אבל והתמודדות עם אובדנים, ירידה בתעסוקה, פרישה מעבודה שלא תמיד מרצון, ולעיתים אף ללא הכנה מוקדמת המקובלת בקרב מועסקים ללא מוגבלות שכלית התפתחותית.

סדנאות מותאמות לאוכלוסייה עצמה, לבני המשפחה ולצוות הסובבים אותה, יכולות לסייע בהכנה מתאימה לקראת גיל הזקנה ולהתמודדות טובה יותר עם המעברים והאתגרים הצפויים.

התכנית הועברה לראשונה כפיילוט בשנת תש"פ במרכז לגמלאים עם מוגבלות שכלית בשתי רשויות: חולון ורחובות. את הפיילוט לוותה הערכת מעצבת, במטרה לטייב את התכנית/סדנאות ולבחון את מידת הצלחתה ותרומתה לקהלים השונים. ממצאי הפיילוט מוצגים במסמך זה. בנוסף, את הפיילוט ליווה צוות וועדת היגוי מורחב שכלל את נציגות מינהל מוגבלויות, אגף קהילה, שירות בוגרים ומזדקנים, נציגי רשויות ונציגי קרן שלם.

מטרות התכנית:

- לפתח מודעות למאפיינים הייחודיים של תהליכי הזדקנות בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (בקרב שלוש האוכלוסיות המשתתפות).
- לרכוש כלים להתמודדות עם תכנון העתיד, והתמודדות רגשית עם השינויים והאובדנים בזקנה של האדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית (ירידה בתפקודים, פרישה מעבודה). (בקרב שלוש האוכלוסיות המשתתפות).
- לאפשר לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית לפתח תפיסה עצמית חיובית, הגדלת המיומנויות לפיתוח קשרים חברתיים ויכולת החלטה עצמית.
- להעניק לצוות המסגרת כלים להתבוננות מחודשת על התכניות המותאמות למזדקנים עם מוגבלות.

עיקרי התכנית

התכנית מורכבת ממערכת סדנאות המתמקדות בהנגשת נושא הזיקנה לאנשים עם מש"ה, בשילוב תמיכה של המערכת המשפחתית והמערכת המקצועית המלווה אותם. התכנית פותחה על ידי צוות בין-ארגוני בעל מומחיות בנושא זה ובעבודה עם אוכלוסייה זו: ד"ר דליה ניסים, מנהלת מקצועית של מכון טראמפ בבית איזי שפירא; ד"ר מיכל וולף, מנהלת סניף אלווין חיפה והצפון; עו"ס טובה פנקס, מנהלת מרכזי היום באלווין ירושלים; אבי הולר – מנהל מרכזי היום לגמלאים בסניף אלווין השרון והמרכז; גל אזולוס – מנכ"ל מעונות גל; נוגה שפילברג - מנהלת מקצועית מעונות גל.

התכנית בנוייה ממפגשים/סדנאות המיועדים לכל אחת מאוכלוסיות היעד, ממפגש אחד משותף, ומסיוור המיועד לצוות המסגרת:

- מפגשים עבור מקבלי השירות (אנשים עם מש"ה): התקיימו 5 מפגשים (שעתיים אקדמיות כל מפגש).
- מפגשים עבור המשפחות (של האנשים עם מש"ה): התקיימו 2-3 מפגשים (שעתיים אקדמיות כל מפגש).
- מפגשים עבור אנשי הצוות במסגרות: התקיימו 3 מפגשים (שלוש שעות אקדמיות כל מפגש)
- יום סיור השלמות (שש שעות אקדמיות) במרכז הגימלאים של אלווין בירושלים.
- מפגש משותף למקבלי השירות, למשפחות ולצוות (שעתיים אקדמיות)

בכל אחת מהקבוצות עסקו בזיהוי והבנת השינויים התפקודיים והחברתיים המתרחשים עם העלייה בגיל, בפיתוח תפיסת עצמי חיובית ובתכנון עתיד אישי של האנשים עצמם. כמו כן, מבחינת בני המשפחה והצוותים הסובבים אותם – עסקה התכנית בהערכות לקראת הזדקנות המטופל/בן המשפחה יחד עם הערכות לצמצום בדידות, והגברת המעורבות.

הסדנאות התמקדו בתמות הבאות:

- חשיבות העבודה, וחוסר רצון לפרוש
- הפחד להזדקן
- צמצום העצמאות ויכולת ההחלטה העצמית
- חשיבות הקשרים החבריים/הזוגיים בגיל השלישי.
- פיתוח תפיסה עצמית חיובית
- אלטרנטיבות נוספות בתחומי הפנאי

ככלל, התכנית פועלת בראייה מערכתית ופונה לשלוש אוכלוסיות יעד (במרכזי תעסוקה): 1. אנשים מזדקנים עם מוגבלות שכלית התפתחותית, 2. בני משפחתם, ו- 3. אנשי צוות במרכז התעסוקה. בכל אחד מהמרכזים התקיימו סדנאות לקבוצה קטנה יחסית של משתתפים עם מש"ה, על מנת להפיק תהליך מיטבי:

- קבוצה של כ- 10 אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית.
- קבוצה של כ- 10-15 בני משפחה
- קבוצה של כ- 15-20 אנשי צוות

הערכת התכנית

מטרות ההערכה

הערכה זו נבנתה במטרה ללוות ולהעריך תכנית חדשה, כפי שתוארה בפרק הקודם, ולכן שימשה בעיקר לצרכי **הערכה מעצבת**, למידה ושיפור התכנית. חשיבות ההערכה ניכרת בבחינת המפגשים/סדנאות עצמן (באמצעות התבוננות רפקלטיבית של מנחת המפגשים) ובמידת התרומה שלהן לקהלי היעד של התכנית.

שלוש מטרות ההערכה המרכזיות:

- א. לבחון את הידע שרכשו מקבלי השירות בנושא הזקנה וההזדקנות, בעקבות ההשתתפות בסדנאות.
- ב. לבחון את נקודת המבט הסובייקטיבית (תחושות, עמדות, תפיסות) של המשתתפים ביחס לנושא של זקנה והזדקנות בקרב אנשים עם מש"ה. בקרב הצוות, נבחנה נקודת המבט בשתי נקודות זמן שונות – בתחילת התכנית ובסיומה.
- ג. להעריך את מידת שביעות הרצון ותרומתה של התכנית בעיני המשתתפים.

מתודולוגיה

א. אוכלוסייה ומדגם

בהערכה זו לקחו חלק כל משתתפי התכנית בשתי המסגרות שנבחרו לביצוע הפיילוט (ראה לוח 1):

- א. מע"ש חולון, בהפעלת אלווין
- ב. מע"ש רחובות, בהפעלת מעונות גל

שתי המסגרות נבחרו בהתאם לשיקולים שונים הנוגעים למאפייני המסגרות, וכן תוך בחירת מסגרות קואופרטיביות שצפוי כי ישתפו פעולה עם התכנית ועם תהליך הערכתה. בחירת מקבלי השירות שהשתתפו בתכנית נעשתה על ידי מנהל/ת המסגרת, בהתאם ל"מסמך קריטריונים להשתתפות בתכנית" (ראה נספח 1) שנבנה על ידי מכון טראמפ.

לא התבצעה דגימה של המשתתפים מתוך אלה שנבחרו להשתתף בתכנית, זאת תוך ניסיון לכלול בהערכה את כל מי שהשתתף בתכנית (אנשי הצוות, מקבלי השירות ומשפחותיהם), במטרה להגיע לאחוזי השבה גבוהים ככל הניתן (בעיקר בשל כמות המשתתפים הנמוכה יחסית המאפיינת תכניות מעין אלה). מדגם המשתתפים כלל בסופו של דבר את כל האנשים שהשיבו על השאלונים (מתוך אלה שחולקו להם שאלונים).

לוח 1: מדגם המשיבים על שאלוני המשתתפים - לפי חלוקה למסגרות

שם המסגרת	מספר המשיבים בקרב מקבלי השירות	מספר המשיבים בקרב בני המשפחה	מספר המשיבים בקרב אנשי הצוות	
			לפני התכנית	בסיום התכנית
מע"ש חולון- 'אלווין'	9 מתוך 11 משתתפים	7	14 מתוך 20 שהשתתפו	13 מתוך 20 שהשתתפו
מע"ש רחובות- 'מעונות גל'	9 מתוך 11 משתתפים	- (לא מולאו שאלונים בשל אי-קיום המפגש האחרון)	28 מתוך 10 שהשתתפו	6 מתוך 10 שהשתתפו
סה"כ	18	7	22	19

ב. סוג ומבנה הערכה

מחקר ההערכה שילב בין גישות כמותיות לגישות איכותניות, באמצעות שאלונים שהועברו למשתתפים וכללו פריטים סגורים וכן שאלות פתוחות. ההערכה כללה איסוף נתונים באמצעות שאלונים לשלושת קהלי היעד של התכנית, בהתאם לטבלה הבאה ולתרשים שאחריה.

סיכום מערך ופעולות ההערכה שבוצעו:

סוג השאלון	אוכלוסייה	מתי הועבר?	מי העביר?
שאלון להערכת תרומת התכנית בעיני מקבלי השירות	מקבלי השירות	בשבוע שבו הסתיימו המפגשים למקבלי השירות	אנשי הצוות סייעו למקבלי השירות למלא את השאלונים.
שאלון להערכת תרומת התכנית בעיני משפחות מקבלי השירות	בני המשפחה (שהשתתפו בתכנית)	במפגש האחרון של המשפחות	מנחת התכנית
שאלון ביחס לנושא הזקנה PRE	מדריכים	לפני התכנית (לפני שמנהל המסגרת הציג את התכנית בפני הצוות)	מנהל/ת המסגרת
שאלון ביחס לנושא הזקנה POST + שאלות להערכת תרומת התכנית	מדריכים	במפגש האחרון של התכנית	מנחת התכנית

¹ שניים מהמשיבים בקרב אנשי הצוות בחולון מילאו שאלונים לפני תחילת התכנית בלבד ולא לאחריה. כמו כן, משיב אחד לא מילא שאלון לפני תחילת התכנית, אלא עם סיומה בלבד.
² שניים מהמשיבים בקרב אנשי הצוות ברחובות אשר מילאו שאלונים לפני תחילת התכנית, לא מילאו את שאלוני סיום התכנית.

ד. גיוס השותפים לטובת ההערכה

ראשית, בחירת המסגרות שישתתפו בפילוט (אשר נעשתה על ידי הארגונים המפעילים) נעשתה בהתאם לשיקולי קואופרטיביות ושיתופי פעולה צפויים עם המסגרות.

שנית, התקיימה ועדת היגוי בבית איזי שפירא אליה הוזמנו מנהלי התכנית ומפתחיה, נציגי קרן שלם, נציגי הרווחה ברשויות שנבחרו ומנהלי המסגרות בהם תתקיים התכנית. במפגש זה הוצגה התוכנית, הדרישות, המטרות, ונערכו שינויים בהתאם להצעות שהעלו הנציגים.

שלישית, לאחר ועדת ההיגוי כל מנהלת מסגרת קיבלה ערכת טפסים, מידע והסברים שהוכנה על ידי רכזת תכנית ההכשרה, אשר סייעה לה לפעול באופן בהיר ועל פי שלבים מוגדרים (העברת שאלוני צוות טרום, קיום מפגש התנעה, גיוס משתתפים, גיוס אפטרופוסים, העברת טפסים והחתמה). כל השלבים בוצעו בהצלחה וכמתוכנן.

ה. כלי ההערכה

להלן כלי ההערכה שפותחו לטובת ההערכה הנוכחית על ידי צוות מכלול ושותפי ההערכה:

- **שאלון להערכת "תרומת התכנית (הנגשת הזקנה) בעיני מקבלי השירות"** (ראה נספח 3) – השאלון הועבר לאנשים עם מש"ה ומולא בסיוע אישי של המדריכים בתום התכנית (במטרה להנגיש להם את השאלות, להסביר במידה ויהיו שאלות לא ברורות, ולכתוב את תשובותיהם). מטרת השאלון הייתה ללמוד על תרומת הסדנאות בעיני מקבלי השירות. השאלון כלל מספר שאלות רקע, שלוש שאלות סגורות לדירוג (על סולם בן 3 רמות) ושמונה שאלות פתוחות בנוגע לתרומת הסדנאות עבורם (למשל "האם למדת דברים חדשים, בזמן המפגשים?" ו- "איזה דברים חדשים למדת?"), שביעות הרצון מהמפגשים ("האם נהנית במפגשים עם דליה? ממה הכי נהנית?") וכן את תפיסותיהם כלפי נושא הזקנה ("לפני המפגשים עם דליה-מה חשבת על אנשים זקנים?"/ "מה אתה חושב היום על אנשים זקנים?").
- **שאלון להערכת "תרומת התכנית (הנגשת הזקנה) בעיני המשפחות"** (ראה נספח 4) - השאלון הועבר לבני המשפחה של אנשים עם מש"ה אשר השתתפו בתכנית. מטרת השאלון הייתה ללמוד על תרומת המפגשים ושביעות רצון המשפחות שהשתתפו. השאלון כלל שלוש שאלות סגורות לדירוג על סולם בין 3 או 4 דרגות (למשל "באיזו מידה המפגשים היו מוצלחים בעיניך?" מ- "לא היו מוצלחים" ועד "במידה רבה") ושלוש שאלות פתוחות בנוגע לשביעות הרצון מהתכנית, תרומת התכנית עבורם וכן תחושת רכישת ידע חדש במפגשים ("אילו דברים חדשים למדת בנושא הזקנה?").
- **"שאלון ביחס לנושא הזקנה PRE בעיני המדריכים"** (ראה נספח 5) - השאלון הועבר לאנשי הצוות אשר היו עתידים להשתתף בסדנאות להנגשת הזקנה. מטרת השאלון הייתה לבחון את תחושת הידע שברשותם לפני תחילת הסדנאות וכן את תפיסותיהם של אנשי הצוות את תחושות מקבלי השירות בנושא הזקנה. השאלון כלל פרטי רקע, שאלה סגורה אחת בסולם של 4 רמות ("באיזו מידה יש לך כלים וידע לעסוק בנושא של הזדקנות בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית?" מ-"אין לי בכלל ידע בנושא" ל- "במידה רבה") ושלוש

שאלות פתוחות, ביניהם אחת בנוגע לתחושות אדם עם מש"ה ביחס לזקנה, וכן שאלות לגבי ציפיותיהם מהתכנית.

- **"שאלון ביחס לנושא הזקנה POST ושאלות להערכת תרומת התכנית (הנגשת הזקנה) בעיני המדריכים"** (ראה נספח 6) - השאלון הועבר לאנשי הצוות אשר לקחו חלק בסדנאות להנגשת הזקנה, בתום התכנית. מטרת השאלון הייתה להעריך את תרומת התכנית בעיני הצוות, השינוי שחל/לא-חל בעמדותיהם לגבי נושא הזקנה ושביעות רצונם מהמפגשים. השאלון כלל שלוש שאלות דירוג בעלות 3 או 4 רמות (למשל "באיזה מידה תרמו לך המפגשים בנושא הזקנה" מ-"לא תרמו" ועד "תרמו במידה רבה"), ובנוסף, שש שאלות פתוחות בנושא תרומת המפגשים עבורם, השינוי בעמדותיהם בנוגע לנושא הזקנה (למשל, "האם חל שינוי בעמדותיך כלפי אנשים מזדקנים בעקבות השתתפותך במפגשים? "אנא הסבר ותן דוגמא לשינוי שחל בעמדותיך"). בנוסף, כלל השאלון שאלות לגביי שביעות רצון מהמפגשים, קשיים שעלו במהלך המפגשים והמלצות להמשך.

ממצאי ההערכה

חלק א: הערכת תכנית הפיילוט בעיני מקבלי השירות

על מנת להעריך את תרומת התכנית בעיני מקבלי השירות, התבקשו מקבלי השירות להשיב על השאלונים כשבועיים לאחר סיום התכנית (בסיוע אנשי הצוות). להלן ממצאי שאלונים אלו.

מאפייני מקבלי השירות שהשתתפו בתכנית

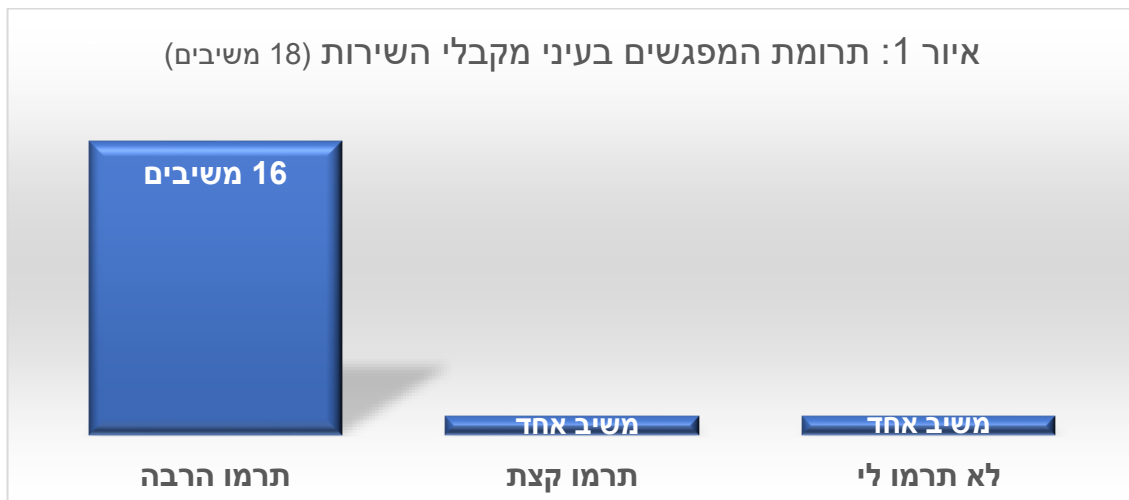
בלוח 2 מובאים נתוני הרקע של 18 מקבלי השירות משתי מסגרות הפיילוט, אשר השיבו על השאלונים.

לוח 2: נתוני הרקע של מקבלי השירות

שכיחויות	ערכים	משתנים
10	אישה	מגדר (n=16, 2 לא השיבו)
6	גבר	
14	יהודית	משתייך לחברה ה: (n=16, 2 לא השיבו)
2	אחר	
מוצע (וס"ת) גילאי המשתתפים עם מוגבלות (n=14): 58 (7.6). טווח הגילאים נע בין 48 ל- 71.		
17 מהמשיבים ענו כי השתתפו ב-3 או 4 מפגשים (משיב/ה אחד לא ענה)		

מידת הצלחה והתרומה של המפגשים

ראשית, נשאלו המשתתפים "האם המפגשים עם דליה (בנושא הזקנה) תרמו לך?". באיור 1 ניתן לראות את התפלגות המענה בקרב 18 המשיבים על שאלה זאת.

בהמשך לכך, נשאלו מקבלי השירות "כיצד (או במה) המפגשים תרמו?". 16 מקבלי שירות השיבו על שאלה זו ואת פירוט תשובתיהם בחלוקה לקטגוריות ניתן לראות בלוח 3.

לוח 3: התייחסויות מקבלי השירות לתרומת המפגשים עבורם - בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
6	"בהכל, בחברים, בלדבר"; "אהבתי לשבת בישיבה ולדבר עם החברים"; "אני מבסוט מהמפגשים, זה נתן לי לספר על עצמי הרבה מידע"; "השיחות על החיים ועל עצמנו. עזרה לחברים זה מאוד חשוב"	מקום לשיח ותקשורת עם מקבלי השירות האחרים
4	"עזרו לי לחייך יותר, נהנתי יותר מהחיים, ראיתי דברים במצגת כמו תמונות"; "זה תרם הרבה לשמחה שלי. אהבתי להיות חלק מהקבוצה"; "הדברים שאמרה היו מעניינים. נהנתי מכל רגע והייתה לי חוויה"; "הדיבורים בקבוצה היו מעניינים. הרגשתי שהכרתי יותר את החברים לעבודה"	עניין והנאה מהמפגשים
3	"הבנתי שזה דבר טבעי להזדקן ושלא צריך לפחד"; "ללמוד יותר ממה שידעתי עד עכשיו על זקנה"; "העלו לי את המודעות לאנשים מבוגרים והטיפול בהם"	העלאת המודעות בנושא הזקנה
2	"תרם לי לחשוב שצריך לשמור יותר על הבריאות"; "העלה את המודעות לבריאות"	העלאת המודעות לשמירה על הבריאות
1	"להיזכר איך כשהייתי קטנה"	התייחסויות נוספות
1	"מרגיש שידעתי את הדברים לפני"	תשובת המשיב שחש כי המפגשים אינם תרמו לו

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

שנית, נשאלו מקבלי השירות "האם למדת דברים חדשים, בזמן המפגשים האלה?". 15 מתוך 18 מקבלי שירות השיבו כי הם למדו הרבה דברים חדשים ואילו השאר השיבו ש"לא".

בהמשך לכך, נשאלו מקבלי השירות "איזה דברים חדשים למדת?". את התייחסויות 15 ממקבלי השירות שהשיבו לשאלה זו בחלוקה לקטגוריות ניתן לראות בלוח 4.

לוח 4: התייחסויות מקבלי השירות לרכישת הידע במהלך המפגשים - בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
4	"למדתי על הבריאות והגוף שצריך לשמור עליו"; "שצריך לאכול בריא ולאמן את המוח"; "למדתי לשמור על הגוף שלי והראש שלי. למדתי על המוח. לא אוכלים סוכר ולא שותים שתייה מתוקה"	רכישת ידע בנושא בריאות ותזונה
3	"שאנשים מבוגרים צריכים עזרה כמו ההורים שלי, אז בעתיד גם אני אצטרך עזרה כשאהיה יותר מבוגר"; "איך להסתדר מבחינת בריאות, עזרה בטיפול באנשים זקנים"; "איך להתנהג ואיך לעזור לאחרים"	העלאת מודעות לכך שאנשים מזדקנים זקוקים לסיוע

3	"איך לחשוב בראש, על הרגשות שלי, דברים שגורמים לי הנאה והתרגשות"; "דברים על עצמי"; "אני לא רוצה לצאת לפנסיה ולא רוצה לגור בבית אבות"	רכישת ידע על העצמי
2	"לאהוב את עצמך ואחרים בכל הגילאים"; "למדתי שצריך לקבל את הזקנה באהבה ולהנות מכל מה שאפשר"	קבלה עצמית
1	"למדתי על איך מתחילה הזקנה. למשל הראו לנו תינוק ואיך הוא גדל לאט לאט. בסופו של דבר כולם מזדקנים"	רכישת ידע על התפתחות האדם
1	"שאנשים זקנים יכולים גם להיות עצמאיים"	מסוגלות בזקנה
2	"מורשת של אבא. מה לעשות בפנסיה"; "אני מרגיש שהכל אותו דבר"	התייחסויות המשיבים שדיווחו כי לא למדו דברים חדשים

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

שלישית, נשאלו מקבלי השירות "האם נהנית במפגשים עם דליה?". כל 18 מקבלי השירות דיווחו כי נהנו מאוד מהמפגשים.

בהמשך לכך, נשאלו מקבלי השירות "ממה הכי נהנית?". את התייחסויותיהם של המשיבים לשאלה זו בחלוקה לקטגוריות ניתן לראות בלוח 5.

לוח 5: התייחסויות מקבלי השירות להנאתם המפגשים - בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
10	"מדליה עצמה. נהנתי מלדבר איתה ולשתף אותה בדברים אישיים שלי כמו תמונות שלי ושל המשפחה"; "שעניתי לשאלות של דליה והיא אמרה שאני "ברמה של אוניברסיטה". היא אהבה את התשובות שלי וזה מחמיא לי"; "לשמוע אותה מדברת ועושה שיחות עם הקבוצה. אוהבת לדבר עם החברים למחלקה"; "בטח למה לא. אני מאוד מבסוט. דליה מאוד נחמדה ואין כמוה. הייתי רוצה שהיא תמשיך לבוא כל השנה"	הנאה מההיכרות עם מנחת הסדנאות ושיתופה
6	"מדליה, ממפגש מרגש עם כולם"; "השיחות עם החברים. לשמוע אותם ולספר להם על עצמי"; "לדבר על המשפחה שלי"; "לספר לקבוצה על החיים שלי"; "היה כיף לדבר, לשמוע, שאת מכירה אותנו"	הנאה מהמפגש ושיתוף עם האחר
4	"נהנתי מהכל, דיבורים וסרטים"; "נהנתי מכל המפגשים"; "לשמוע על העזרה שנותנים למבוגרים. אהבתי שדליה היא זאת שמעבירה את המפגשים. קיבלתי סיפוק מהשתתפותי"	הנאה כללית מהמפגשים
2	"נהנתי ולמדתי בהקשר לזקנה"; "לפגוש את דליה ולשמוע ממנה דברים חדשים. ללמוד ממנה, יש לה הרבה ידע"	הנאה מרכישת הידע על זקנה
2	"לראות את התמונות שהיא הכינה"; "נהנתי הכי מהתמונות של בית איזי שפירא. פעם גרתי ליד. גם מדליה נהנתי"	הנאה מהתמונות

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

שינוי עמדות בנוגע להזדקנות

לאחר מכן, נשאלו מקבלי השירות: "לפני המפגשים עם דליה- מה חשבת על אנשים זקנים?". את התייחסותיהם של כלל המשיבים (N=18) לשאלה זו בחלוקה לקטגוריות ניתן לראות בלוח 6.

לוח 6: התייחסויות מקבלי השירות לעמדתם כלפי מזדקנים לפני תחילת התכנית- בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
6	"חשבתי שמאוד קשה להיות זקן וחשוב שלא יהיו לבד"; "שהם בודדים ואין להם עזרה, הם מסכנים"; "שזה בטח מאוד קשה להיות זקן. במיוחד על כסא גלגלים"; "שיש להם בעיה"; "אני לא זקנה, אבל חשבתי שהם מסכנים, שמסוכן שהם נוסעים באוטובוס. אנחנו מדברים אליהם יפה ואנחנו מחבבים אותם"; "הם לא יודעים לעבוד ולבשל. קשה להם להתקלח לבד"	התייחסויות הנוגעות בקשיים של אנשים מזדקנים
6	"חשבתי דברים חיוביים על אנשים זקנים- אם עולה אדם זקן לאוטובוס, אני מפנה מקום, הם זקוקים לעזרה יותר מאדם צעיר"; "שצריך לעזור להם, למשל ללכת. אני לא מרגיש זקן, יש לי זמן עד אז"; "הם צריכים הרבה עזרה"; "שהזקנים צריכים כל הזמן טיפול וצריך לדאוג להם"; "שהם גרים בבית אבות ושצריך לעזור להם"	התייחסויות הנוגעות לכך שיש לסייע לאנשים מזדקנים
2	"שהם לא עובדים ומשתעממים"; "שהם מתים מהר וכואב לי עליהם. אנשים זקנים הם פנסיונרים שנשארים בבית. לזקנים אין תעסוקה"	התייחסויות הנוגעות לחוסר התעסוקה של אנשים מזדקנים
1	"שהם בטח כל הזמן חושבים על המשך החיים ומה יהיה הלאה"	התייחסויות הנוגעות לדפוס המחשבה של אנשים מזדקנים
1	"שהם מסתדרים לבד"	התייחסויות הנוגעות לכך שאנשים מזדקנים מסתדרים לבד
2	"לא חשבתי על זה"; "חלום שלי לחבק אותם"	התייחסויות נוספות

כמו כן, נשאלו מקבלי השירות "מה את/ה חושבת/היום על אנשים זקנים?". את התייחסותיהם של כלל המשיבים (N=18) לשאלה זו בחלוקה לקטגוריות ניתן לראות בלוח 7.

לוח 7: התייחסויות מקבלי השירות לעמדתם כלפי מזדקנים בסוף התכנית- בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
5	"צריך לעזור להם. יוצאים לגמלאות"; "אני חושבת שצריך לבקר אותם ולעזור להם"; "שצריך להמשיך ולטפל באנשים זקנים"	התייחסויות הנוגעות לכך שיש לסייע לאנשים מזדקנים
5	"אותו דבר כמו שחשבתי בעבר"; "דעתי לא השתנתה אחרי המפגשים"	משיבים שלא היה שינוי בעמדתם לאחר התכנית

3	"כואב לי מאוד שקשה להם וצריך לעזור להם"; "שהם מסכנים ולא יכולים לעבוד"; "שאינן להם הורים וזה קשה מאוד. כשמתבגרים וההורים מתים צריך לגור בהוסטל"	התייחסויות הנוגעות בקשיים של אנשים מזדקנים
3	"אין כמוהם. גם אנחנו נהיה מבוגרים"; "אני מחבבת אותם, מכבדת אותם יותר, הם בני אדם כמונו, הם אוהבים אותי ואני אותם, שמה לב יותר לזקנים ברחוב, אם הם פונים אליי ברחוב, אני אענה להם וזה גורם לי הנאה"; "הם טובים וגיבורים"	התייחסויות לחיבה וכבוד כלפי המזדקנים
3	"יש סוגים שונים של זקנים, לא כולם על כסא גלגלים וצריכים עזרה"; "שיש זקנים שכן יודעים לעשות דברים לבד. יש כאלה שעצמאיים"	רמות שונות של תמיכה שמזדקנים זקוקים להם
1	"צריך לעזור להם ובפנסיה עושים הרבה דברים, מעצבן אותי שאבא נהיה חלק ולא יכול לבד"	התייחסויות הנוגעות לכך שהורים הינם מזדקנים
1	"שאינן להם הורים וזה קשה מאוד. כשמתבגרים וההורים מתים צריך לגור בהוסטל"	התייחסויות הנוגעות להשלכות הזקנה על המשיבים

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

במקביל, נשאלו מקבלי השירות "מה את/ה מתכננת לעשות כשתהייה זקן/ה?". את התייחסויותיהם של כלל המשיבים (N=18) לשאלה זו בחלוקה לקטגוריות ניתן לראות בלוח 8.

לוח 8: התייחסויות מקבלי השירות לשאלה בנוגע לתכנון עתידם לקראת זקנה- בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
8	"לבלות, בפנסיה עם החברה"; "אני אשאר בהוסטל בפנסיה, אקרא עיתון ואשחק"; "נעשה חוגים"; "אני מתכננת לטייל יותר, לנוח ולראות טלוויזיה, לקנות לי דברים שאני אוהבת כמו בגדים וקוסמטיקה"	התייחסויות הנוגעות לפנאי ובילויים
8	"להמשיך לעבוד וגם לטייל, ללכת למועדון"; "להמשיך להגיע לעבודה ולעשות עבודות גדולות"; "אני רוצה להמשיך לבוא למע"ש אבל אני לא יודעת איך ארגיש"; "אני אמשיך לעבוד ואהיה עצמאי"; "אני מקווה להמשיך לעבוד כל עוד אוכל"; "להמשיך לבוא למע"ש. אני מקווה שיהיה לי כוח"	התייחסויות הנוגעות להמשך תעסוקה
2	"אני רוצה לנוח ולטייל ולהיות יותר עם המשפחה שלי";	התייחסויות הנוגעות לבילוי וסיוע למשפחה
2	"אני אעזור לאבא ולאמא ואעשה תערוכת ציורים"; "יש לי תחביב של צילום והסרטה של סרטונים קצרים. יכול להיות שאצליח להגשים את זה. אולי אתחתן עם חברה שלי הילית"	התייחסויות הנוגעות להגשמה עצמית
2	"אני רוצה להתחתן עם זינגר, אני רוצה לרקוד, לעשות כף";	התייחסויות הנוגעות להקמת משפחה
1	"עוד לא החלטתי מה לעשות, יש לי זמן עד אז. אולי נצא לפנסיה";	התייחסויות המשקפות חוסר ידיעה בנוגע לעתיד

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

קשיים והערות/המלצות/רעיונות לשיפור

בנוסף, נשאלו מקבלי השירות "האם הרגשת לפעמים שקשה לך במפגשים עם דליה? מה היה לך קשה?". 17 מתוך 18 משיבים השיבו כי לא מצאו קשיים במפגשים וחלקם אף הביעו את הנאתם מהתכנית ("אני נהנתי מאוד לדבר ולשמוע", "לא הרגשתי שהיה לי קשה. אני מחבבת אותה ואוהבת אותה והיה לי כיף להקשיב לה"). יחד עם זאת, משיב אחד ציין כי אכן נתקל בקשיים וציין כי- "לפעמים היו שאלות קשות".

בדומה לכך, נשאלו המשיבים "האם צריך לשנות משהו במפגשים האלה? אם כן- מה צריך לשנות?". 17 מתוך 18 משיבים ציינו כי בעיניהם לא צריך לשנות דבר ("הכל היה ברור ונהדר"; "נהנתי מכל מפגש"; "הייתי משאיר כמו שזה") ואילו משיב אחד ציין כי "אם יעשו עוד מחקרים בעתיד על אנשים זקנים אז נוכל לקבל יותר מידע במפגשים נוספים כאלה".

לבסוף, נשאלו המשיבים "האם תרצה לומר משהו נוסף לגביי המפגשים עם דליה?". את התייחסותיהם של כלל המשיבים (N=18) לשאלה זו בחלוקה לקטגוריות ניתן לראות בלוח 9.

לוח 9: התייחסויות מקבלי השירות לשאלה זו- בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
8	"היה נחמד וכיף. היה ממש טוב"; "נהנתי עם דליה ואהבתי להיות חלק מהמפגשים"; "אהבתי מאוד שדליה עשתה לכל חבר כמו תעודת זהות עם תמונה ושם כתובים הרבה דברים חשובים שאפשר ללמוד עליו"; "המפגשים עם דליה היו מעניינים והייתי רוצה להמשיך"	התייחסויות המביעות הנאה ומציאת עניין במפגשים
8	"אני אוהבת אותה, כיבדתי אותה"; "דליה אישה מדהימה ושכדאי להסתמך על המחקרים שלה. אני אשמח אם היא תחזור ותמשיך איתנו את המפגשים בשנה הבאה"; "זה עצוב שנגמר. נתגעגע אליה"; "הייתי מאוד רוצה להמשיך את המפגשים לפעמים. אהבתי מאוד מה שדליה עשתה ושתבוא שוב"; "דליה חמודה ונפלאה. עשתה לנו כיף חבל על הזמן והיה לי כיף להיות איתה"; "אני אוהבת להיות עם דליה ולשמוע מה שהיא מספרת. היא מאוד נחמדה ועשתה לכולנו תמונות עם דברים שסיפרנו לה"	התייחסויות הנוגעות למנחת המפגשים
7	"חבל שאין יותר מפגשים, מחר אני אדבר עם יערה"; "אני למדתי המון בהקשר לזקנה ונהנתי מדליה והייתי רוצה להמשיך ולשמוע"; "חבל שזה אחרון"; "הייתי רוצה להמשיך את המפגשים עם דליה"	התייחסויות המביעות רצון להמשיך עם המפגשים
2	"אני למדתי המון בהקשר לזקנה ונהנתי מדליה והייתי רוצה להמשיך ולשמוע"; "אני מרגישה שזה עזר לי בדברים כמו איך לטפל בזקנים ולדאוג להם"	התייחסויות המביעות רכישת ידע במפגשים

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

חלק ב: הערכת תכנית הפיילוט בעיני בני המשפחה של מקבלי השירות

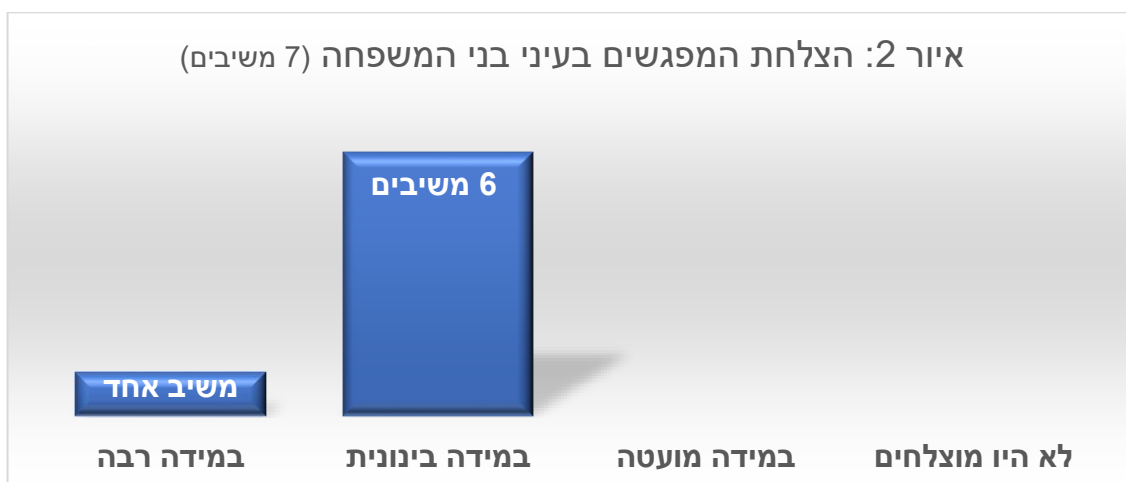
*שאלוני המשיבים בקרב בני המשפחה של מקבלי השירות התקבלו ממסגרת מע"ש 'אלווין' חולון בלבד ולכן מוצגים ממצאי מסגרת זאת בלבד.

כמות המשתתפים במפגשים

4 מתוך 7 המשפחות שהשיבו על השאלונים – השתתפו ב**שני** מפגשים, בעוד 3 מתוך 7 המשפחות שהשתתפו נכחו במפגש **אחד** מהשניים.

מידת ההצלחה והתרומה של המפגשים

תחילה, התבקשו המשיבים לדרג באיזו מידה המפגשים היו **מוצלחים** בעיניהם? באיור 2 ניתן לראות את התפלגות המענה בקרב 7 בני המשפחה על שאלה זאת.

במקביל, התבקשו המשיבים לדרג באיזו מידה המפגשים **תרמו** להם? באיור 3 ניתן לראות את התפלגות המענה בקרב 6 המשיבים על שאלה זאת.

בהמשך לכך, נשאלו המשיבים "כיצד ובמה המפגשים תרמו לך?". בלוח 10 מובאים התייחסויות 7 המשיבים לשאלה זו.

לוח 10: התייחסויות בני המשפחה לתרומת המפגשים עבורם

"בהבנת התוכנית, בהבנת נושא התבגרות אצל אנשים בעלי מוגבלות שכלית"
"צורת הכנה לזקנה (מה שלא הכרתי) . רצון של בת המשפחה לעתיד- מה שסביר שלא תגידי ישירות"
"להכיר ולדעת נושאים שביום יום לא מגיעים לכדי שיחה עם החוסים"
"הייתי רק במפגש אחד וזה לא מספיק"
"הבנתי שזה דבר ייחודי ושזה קורה לראשונה"
"לדעת שהתייחסות לאנשים עם מוגבלות היא בדיוק כמו לאנשים 'רגילים'"
"הבנה שקם גוף לטפל בתחום- עם סיכוי סביר להצלחה"

לאחר מכן, נשאלו בני המשפחה אילו דברים חדשים למדו בנושא הזקנה? 5 משיבים ענו על שאלה זו והתייחסויותיהם מובאות בלוח 11.

לוח 11: התייחסויות בני המשפחה לרכישת ידע בנושא זקנה

"שאנשים בעלי מוגבלות שכלית מזדקנים יותר מהר ובצורה שונה ולכן היחס צריך להיות שונה"
"רצונות של אנשים שונים לעתיד"
"את חשיבות העלאת הנושא מולם"
"דרך המפגשים אני למדה להכיר טוב יותר את החוסה (אחי) לדעתם מהם שאיפותיו"
"עדיין לא למדתי כלום"

הערות/המלצות/רעיונות לשיפור

בני המשפחה התבקשו בסיום השאלון להתייחס להערות נוספות, המלצות או רעיונות שיש להם לשיפור המפגשים. 6 משיבים ענו לשאלה זו ואת התייחסויותיהם ניתן לראות בלוח 12.

לוח 12: הערות והמלצות בני המשפחה לשיפור המפגשים

"לדעתי חשוב שצוות ההוסטל יקבל הדרכה בנושא הזה"
"דרך לבדיקת יישום השאיפות"
"הייתי מבקשת לקבל מהצוות שמלווה את החוסה יותר אינפורמציה ומה קורה בכלל איתנו מאחר והוא די שתקן"
"הדרכה מתאימה של הצוות המטפל, ליווי רציני של דיאטנית מומחית לגיל הזה, ליווי פסיכולוג"
"יישר כוח"
"אני מאמינה שאחרי מספר מפגשים אוכל להביע את דעתי"

חלק ג: הערכת תכנית הפיילוט בעיני אנשי הצוות

על מנת להעריך את תרומת התכנית בעיני אנשי הצוות, התבקשו המשתתפים בקרב אנשי הצוות להשיב על השאלונים בתחילת התכנית ובסופה. להלן ממצאי שאלונים אלו.

מאפייני אנשי הצוות שהשתתפו בתכנית

בלוח 13 מובאים נתוני הרקע של 22 מתוך 23 אנשי הצוות מ-2 מסגרות הפיילוט (משיב אחד השיב רק על שאלון סוף התכנית ולכן אין את פרטי הרקע עבורו).

לוח 13: נתוני הרקע של אנשי הצוות

(בכחול נתוני הרקע של מע"ש חולון ובסגול נתוני הרקע של מע"ש רחובות)

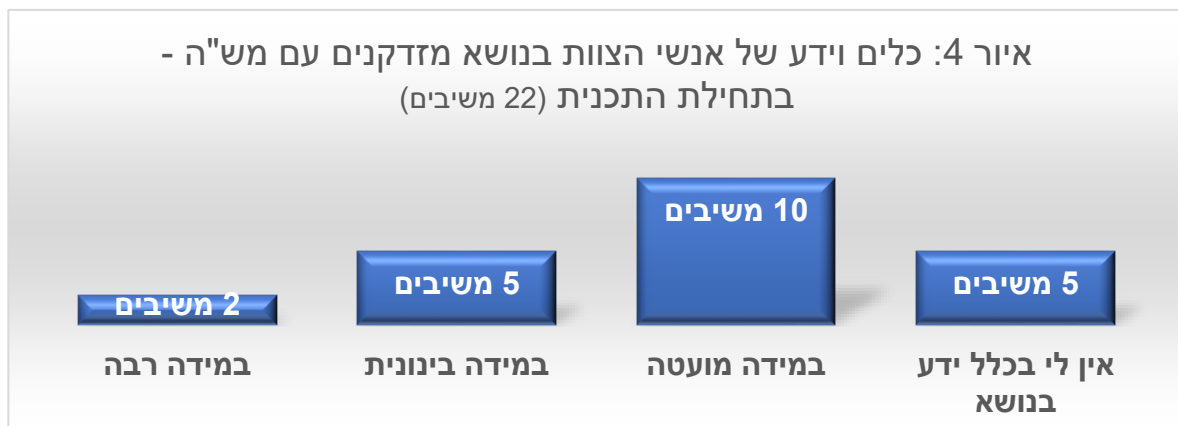
שכיחויות	ערכים	משתנים
8 (2+6)	25-35	גיל (n=22)
3	36-45	
4	46-55	
7 (5+2)	56-65	
22	יהודית	משתייך לחברה ה: (n=22)

ממוצע (וס"ת) ותק (בשנים) של ניסיון בעבודה עם אנשים עם מש"ה (n=22):
 5.4 (4.7) שנים. טווח הותק נע בין חודש ל-18 שנים.
 (במע"ש חולון ממוצע הותק הוא 6.6 (5.0) שנים. טווח הותק נע בין חצי שנה ל-18 שנים.
 במע"ש רחובות ממוצע הותק הוא 3.4 (3.6) שנים. טווח הותק נע בין חודש ל-11 שנים.

ממצאי השאלונים בתחילת התכנית

ידע בנוגע להזדקנות- לפני תחילת התכנית

תחילה התבקשו אנשי הצוות לדרג באיזו מידה יש להם כלים וידע לעסוק בנושא של הזדקנות בקרב אנשים עם מש"ה? באיור 4 ניתן לראות את התפלגות מענה אנשי הצוות על שאלה זו.

שנית, נשאלו אנשי הצוות מה לדעתם מעסיק/מטריד/מעניין אדם עם מש"ה בנושא זקנה או הזדקנות? דוגמאות להתייחסותיהם של 20 אנשי הצוות שהשיבו לשאלה זו, בחלוקה לקטגוריות, ראה לוח 14.

לוח 14: התייחסויות אנשי הצוות בנוגע למה מעסיק/מטריד/מעניין מזדקנים עם מש"ה - בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
11	"השינויים הפיזיולוגיים והקוגניטיביים שמתרחשים בגיל הזקנה"; "בריאות, שייכות בחברה, תפקוד פיזי ושכלי"; "מחלות, התמודדות יומיומית"; "לדעתי כמו אדם ללא מוגבלות, מטרידה הרבה בתפקוד הפיזי והקוגניטיבי. מתעייפים יותר מהר זקוקים ליותר מנוחה"	התייחסויות הנוגעות לנושא הבריאות
8	"הגוף משתנה ואין את הידע בנושא. ההרגשה שהם כבר לא מועילים בכלום"; "שדורשים ממנו דברים שקשורים בהוצאת אנרגיה מרובה, בדידות לעיתים, חוסר אנרגיה, אי הבנת הצרכים שלו"; "השתפרות השירות בעיקר הבריאות ומה יהיה בעתיד"; "הדאגה לעתיד"; "לפי דעתי הנושא של האי וודאות, שישנו חוסר שליטה. שאלות כגון: מי ישמור עליי? המחשבה שלהם שבעבר היו עצמאיים וכעת זה השתנה"; "אני חושבת שלאדם עם מוגבלות שכלית, כאשר הוא מזדקן יש לו את הקושי להבין לאיזה מציאות הוא הגיע, הוא לא מבין למה השתנה סביבו ואפילו למה יותר קשה לו לעשות דברים מסוימים במקרים מסוימים, אף תחושה של ה'לבד' וכו"	התייחסויות הנוגעות להיבטים הרגשיים של מזדקנים עם מש"ה
5	"ירידה בתפקוד פיזי, ירידה ביצרנות"; "מצב בריאותו ואיך יעבור את יומו"; "תעסוקה ופנאי, זוגיות, שינוי/אובדן יכולות פיזיות/קוגניטיביות"	התייחסויות הנוגעות לתעסוקה ופנאי
3	"שאלת עתידם בעיקר הבריאותי ומי ידאג להם"; "מי ישמור עליו ומי ידאג לו"	התייחסויות הנוגעות למי ידאג להם בזקנה
2	"בריאות, השתלבות חברתית, שינויים פיזיולוגיים"	התייחסויות הנוגעות לשייכות חברתית
2	"תעסוקה, פעילות בשעות הפנאי, נגישות לשירותים"	התייחסויות הנוגעות בשירותים והנגשתם
2	"לא יודעת"; "אין לי מושג"	התייחסויות הנוגעות לכך שחסר ידע על הנושא

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

התרומה האפשרית של התכנית בעיני אנשי הצוות

בנוסף, נשאלו אנשי הצוות מה לדעתם יכולה להיות התרומה של התכנית עבור מקבלי השירות? את התייחסותיהם של 21 המשיבים על שאלה זו, בחלוקה לקטגוריות, ניתן לראות בלוח 15.

לוח 15: התייחסויות אנשי הצוות על התרומה האפשרית של התכנית עבור מקבלי השירות - בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
9	"לקבל ידע איך לעבוד איתם"; "קבלת כלים וידע שיעזרו בחיי היומיום בעבודה וישפרו את איכות השירות שמקבלים מקבלי השירות"; "שאנחנו כצוות מבין מה עובר עליהם ולפי זאת נוכל להכין תוכניות"; "יקבלו מענה טוב יותר ומקצועי יותר לצרכיהם"; "הבנת הצרכים ודרישות של מקבלי השירות ויצירת מסגרת נכונה ותומכת"; "התרומה היא היכולת לדעת איך להתמודד עם נושאים כאלו, איך לדבר עמם ולעבור את זה יחד, ברגע שיש כלים הכל יותר קל ומובן"; "כאשר תהיה יותר הבנה מצד המטפלים, ממילא תהיה יותר הכלה והסיוע יהיה יותר מותאם ומונגש, ועבור מקבלי השירות יגיע המצב האידאלי והטוב ביותר עבורם"; "איך לעזור להם בנושא הזדקנות"; "כל ידע שאיש צוות מקבל זאת תרומה. בשנים האחרונות אנו רואים במסגרת יותר חברים שמתבגרים וזקוקים ליותר כלים ושינוי סדר היום. כאשר צוות מקבל כלים וידע זה יכול למנף את השהייה של החברים וזו התרומה הכי גדולה"	התייחסויות הנוגעות לכך כי ידע וכלים שירכשו אנשי הצוות יאפשרו סיוע מיטיב יותר למזדקנים עם מש"ה
5	"הבנה יישום ומשוב להתרחשויות האישיות שאנוכי חווה אותם"; "צמצום הפער וחוסר ההלימה בין הגיל המנטלי לגיל הביולוגי"; "קבלת תעסוקה וידע"	התייחסויות הנוגעות לרכישת ידע, הבנה והכנה לקראת הזקנה של מקבלי השירות
4	"מידע, קבלה, מודעות, העלאת הבטחון העצמי"; "להביא את עצמם לאחרים, הם עברו כברת דרך ויש להם הרבה מה לתת, לא לתת לזקנה מקום!!"; "לחזק אותם"; "לגיטמציה לדבר על מגוון נושאים והעלאת מודעות לצרכיהם ורצונותיהם"	התייחסויות הנוגעות להיבטים רגשיים של מקבלי השירות
3	"הנגשת התהליך שהם הולכים לעבור בחיים, דרכי התמודדות נפשיים ופיזיים"; "התרומה בכך שהם ידעו להתמודד עם פחדים קיימים ואיך להעסיק את עצמם בלי לחשוב על ההזדקנות"; "התמודדות נכונה עם מצבים שמופיעים בגיל ההזדקנות"	התייחסויות הנוגעות לכך שמקבלי השירות יקבלו כלים וידע להתמודדות
2	"ללמוד ולנסות דברים שיכולים לעזור להם להעביר את שעות הפנאי שלהם בהנאה"; "העברת נושאים/תכנים שמתאימים להזדקנות: נושאים רגועים כמו מוזיקה, בינגו, סרטים"	התייחסויות הנוגעות לרעיונות לשעות הפנאי שיקבלו מקבלי השירות

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

לבסוף, נשאלו אנשי הצוות מה לדעתם יכולה להיות התרומה של התכנית עבורם? את התייחסויותיהם של 22 המשיבים על שאלה זו, בחלוקה לקטגוריות, ניתן לראות בלוח 16.

לוח 16: התייחסויות אנשי הצוות על התרומה האפשרית של התכנית עבורם - בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
9	"מתן ידע וכלים להתמודדות עם הגיל השלישי (צרכים ויכולות) וכלים ליצירת משמעות ושיתוף כלפי מקבלי השירות"; "הבנה עמוקה יותר של נושא הזקנה והשלכותיו, כלים להתמודדות וסיוע לאוכלוסיית מקבלי השירות במסגרת"; "ייתן לי כלים להתמודד עם אדם בעל מוגבלות שכלית"; "עבורי תוכנית זו יכולה לעזור לי לדעת כיצד להתמודד עם האוכלוסייה המזדקנת"	התייחסויות הנוגעות להרחבת ארגז הכלים ודרכי התמודדות לעבודה עם מקבלי השירות
8	"הבנה בנושא"; "הזדקנות עם הגיל עם נושא השינוי שחל בעת ההזדקנות"; "להעשיר את הידע שלי"; "עבורי זה יכולה להיות הקניית ידע. לגעת בנושאים שאין לי ידע בהם כ"כ וגם עבור אנשים שהם בגילאי זקנה שקרובים אליי"; "קבלת כלים וידע שלא היו לי עד עכשיו"	התייחסויות הנוגעות לרכישת ידע והבנה בנושא ההזדקנות באופן כללי
3	"הבנה רחבה יותר של מקבלי השירות המזדקנים והצרכים המיוחדים שלהם. דרכי התמודדות והרחבת ארגז הכלים"; "מודעות לאוכלוסייה המזדקנת ולצרכים שלה. כאשר יותר אכיר את הצרכים שלה, אוכל גם יותר לתקשר אותם"	התייחסויות הנוגעות לרכישת מודעות לצרכים המיוחדים של מזדקנים עם מש"ה
3	"מידע, קבלה, מודעות, בניית תוכניות מותאמות"; "קבלת כלים וידע שיעזרו בחיי היומיום בעבודה וישפרו את איכות השירות שמקבלים מקבלי השירות"; "עבורי זה טוב כי אני נמצא בסביבה מזדקנת ואני יידע איך לתת להם כלים יום יומיים שיהיה להם טוב"	התייחסויות הנוגעות לשיפור והתאמת השירות שמקבלים מקבלי השירות
2	"קבלת כלים, הבנה פסיכולוגית של המצב בו הם נמצאים"; "לתת להם להרגיש כמו כולם"	התייחסויות הנוגעות למצב הרגשי של מקבלי השירות
2	"לקבל ידע איך לעבוד איתם ועזרה"; "עזרה, התמודדות"	התייחסויות הנוגעות לקבלת סיוע בעבודה עם מקבלי השירות
2	"התרומה עבורי היא אופציה לעבוד עם עוד חלק מהאוכלוסייה שאני פחות מכירה והעשרת ידע נוסף"	התייחסויות הנוגעות ליכולת לגשת לעוד שכבות באוכלוסייה
1	"אשמח להכיר אותם, את העבר, ללמוד מהידע שלהם ולא רק לראות את ההתבגרות שלהם"	התייחסויות הנוגעות להזדמנות להכיר טוב יותר את מקבלי השירות
1	"זה יהפוך אותי וודאי לאדם יותר טוב, עם יכולת לגשת לעוד שכבות באוכלוסייה בצורה המותאמת והמיוחדת עבורם, ארגיש טוב עם עצמי שיש לנו שפה משותפת ונוכל לגשר על הפערים בעזרת הלימוד"	התייחסויות הנוגעות לשיפור הדימוי העצמי של אנשי הצוות

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

ממצאי שאלונים בתום התכנית

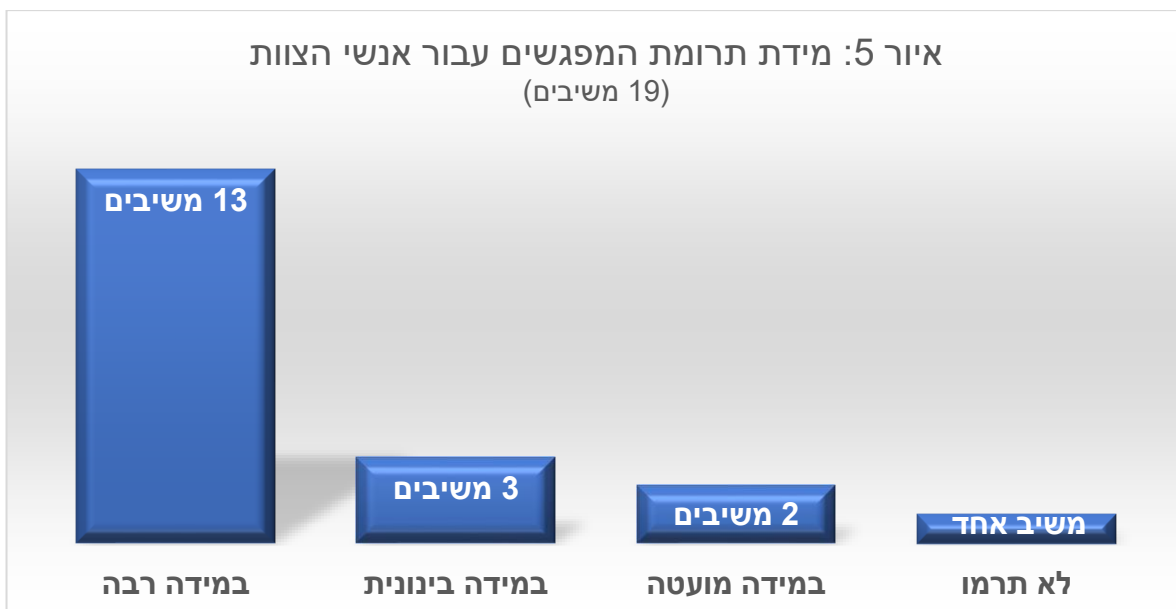
כמות המשתתפים במפגשים

6 משיבים מתוך 19 אנשי צוות שהשיבו על השאלונים- השתתפו **בשני** מפגשים (3 ממע"ש חולון ו-3 ממע"ש רחובות), בעוד ש-13 מתוך 19 אנשי צוות השתתפו ב-**3 או 4 מפגשים** (10 ממע"ש חולון ו-3 ממע"ש רחובות).

כמו כן, 9 מתוך 18 משיבים בקרב אנשי הצוות דיווחו כי **השתתפו ביום הסיור** במרכז הגימלאים (5 ממע"ש חולון ו-4 ממע"ש רחובות) ואילו 9 האחרים ציינו כי **לא השתתפו** ביום הסיור (7 ממע"ש חולון ו-2 ממע"ש רחובות).

מידת התרומה של המפגשים

אנשי הצוות התבקשו לדרג באיזה מידה **תרמו להם המפגשים** בנושא הזקנה? באיור 5 ניתן לראות את התפלגות המענה של כלל אנשי הצוות על שאלה זאת.

בהמשך לכך, נשאלו אנשי הצוות כיצד ובמה הם חושבים שהמפגשים תרמו להם? את התייחסותיהם של 18 המשיבים על שאלה זו, בחלוקה לקטגוריות, ניתן לראות בלוח 17.

לוח 17: התייחסויות אנשי הצוות על תרומתה של התכנית עבורם - בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
8	"מודעות גם על עצמי וגם על מקבלי השירות, כלים להתמודדות, כלים לעשייה, כלים לפיתוח"; "בהבנת הנושא בצורה ברורה ונרחבת יותר ואפשרויות קידומו בעתיד ויישום על ידי"; "יישום התאוריות באופן עדכני ועכשווי לגבי המציאות"; "הבנה טובה יותר של השינויים בזקנה. כלים לשיח עם אותם חניכים"; "המפגשים תרמו לי בעבודה היומיומית עם המזדקנים ונתן לי כלים כיצד להתמודד עם החברה ועם הבעיות שלהם"; "הם תרמו בזה שהיו שאלות למזדקן היו גם תשובות, נדע איך לענות להם"	התייחסויות הנוגעות לקבלת כלים ודרכי התמודדות בעבודה
7	"עזרו להבין יותר את הצרכים המיוחדים של האוכלוסייה ולתת חשיבות להנגשת המצב"; "יכולתי לראות את מקבלי השירות באור מלא, להבין את הרוח בתכנון עתיד"; "לחשוב על העתיד של מקבלי השירות שלנו, על תוכניות לעתיד שלהם וחשיבות העתיד שלהם"; "המפגשים תרמו לי בהבנה ובסובלנות רבה כלפי המזדקנים"; "תרמו במידה בינונית מכיוון שלא הגעתי לכל המפגשים. למדתי דברים חדשים כמו מה מעסיק או מטריד"	התייחסויות הנוגעות לרכישת ידע והבנה לגביי תהליך הזקנה של מקבלי השירות
5	"הנגשת המורכבות בתהליך הזקנה, חוויות רגילות, רגשיות וקוגניטיביות של מה שעוברים בתהליך הזה"; "ידע לזיקנה להזדקן בכבוד"; "מידע על זקנה, זכרונות של הילדות ואישיות של כל מקבל שירות. מרגש מאוד. דליה מקסימה, מודה על כל מידע שקיבלתי, יש על מה עוד ללמוד!"	התייחסויות הנוגעות לידע כללי שנרכש על תהליך הזקנה
3	"למדתי מהמפגשים שהבדירות מאוד עצובה ותמיד להיות לידם"; "העלאת המודעות לרצונות ורגשות שלהם. אחרי יום הסיור קיבלתי המון רעיונות לתעסוקה לחניכים במסגרת שלנו"	התייחסויות הנוגעות להיבט הרגשי בקרב מזדקנים עם מש"ה
2	"לראות את עצמי בעתיד"	התייחסויות הנוגעות לרכישת מודעות לגביי תהליך הזקנה האישי
1	"הראייה על הזקנה השתנתה, אני רואה במתבגרים היסטוריה שאפשר לנצל אותה ולהשתמש בחיים"	התייחסויות הנוגעות לשינוי עמדות כלפי נושא הזקנה באופן כללי

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

כמו כן, ביקשנו מאנשי הצוות לתאר ממה הכי נהנו במהלך המפגשים ולתת דוגמא לחוויה שחוו (חיובית/שלילית). את התייחסותיהם של 18 המשיבים על שאלה זו, בחלוקה לקטגוריות, ניתן לראות בלוח 18.

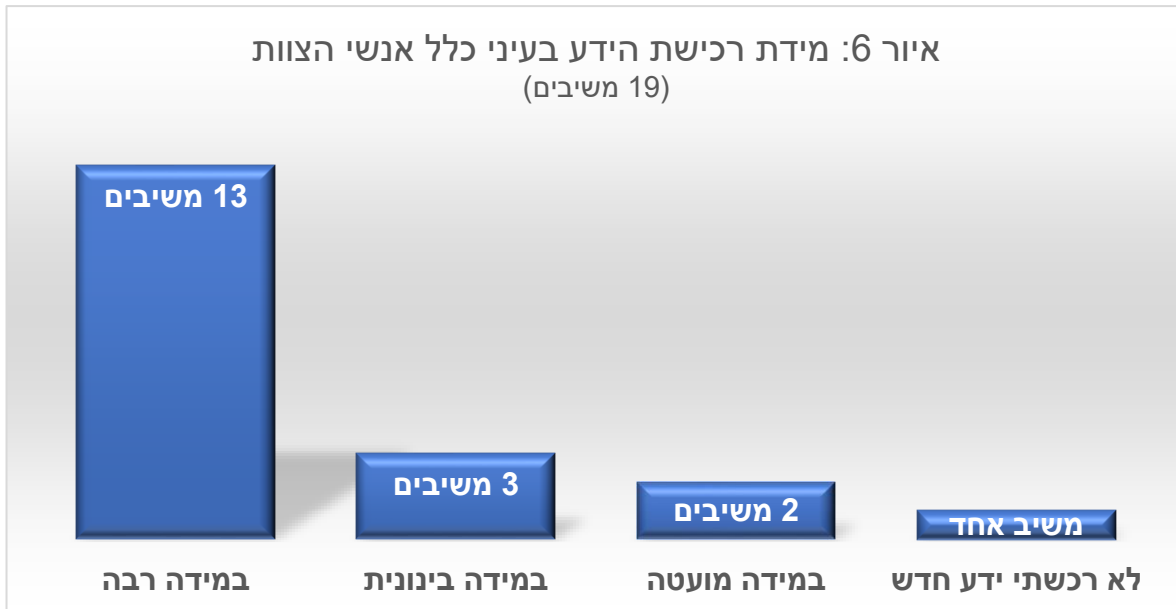
לוח 18: התייחסויות אנשי הצוות להנאתם ממפגשי התכנית - בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
5	"האונטנטיות של המרצה ד"ר דליה ניסים- רואה שהיא חיה את מה שהיא עושה"; "מההדרכה נהנתי מאוד"; "הנחיייתה של ד"ר דליה ניסים תרמה לי להעצמת החוויה החיובית"	התייחסויות הנוגעות להערכה כלפי מנחת התכנית
4	"נהנתי מהמרצה, מהדרך שהעבירה, נהנתי מהתוצאות של מקבלי השירות שבוצעו ולראות את המהלכים של השינוי, נהנתי לראות את פרצופם של המדריכים שהופתעו ממקבלי השירות"; "נהנתי והופתעתי לטובה מהתובנות של מקבלי השירות והתשובות שלהם לשאלות כמו מה חשוב להם"	התייחסויות הנוגעות להנאה מההתליך והידע שנרכש על ידי מקבלי השירות במהלך התכנית
4	"נהנתי לראות אותם מבטאים את הרגשות והפחדים והצרכים שלהם. נהנתי מהסימולציות איתם. נהנתי מהפגישות משפחה"	התייחסויות הנוגעות להנאה מהשיתוף מצד מקבלי השירות
4	"קודם כל הכי נהנתי מד"ר דליה. העניין שהיא יצרה בנושא ההזדקנות. גיליתי נושאים שלא חשבתי עליהם כקשורים לזקנה והזדקנות. העיקר אצל מקבלי שירות- מציאת מטרה! וזה מאוד חשוב"; "מפגשים מרגשים מאוד ולמידה כל שתהיה חושפת לנסיון"; "המפגשים היו מעניינים מבחינת הידע שהועבר והדיונים שהתקיימו בין המשתתפים. במפגשים של החניכים, הם היו שותפים והתעניינו בתכנים. נהנתי לגלות כמה תחביבים יש להם ותחומי עניין"; "נהנתי ללמוד יותר על המזדקנים"	התייחסויות הנוגעות לרכישת הידע של אנשי הצוות
3	"נהנתי מהסיוור בירושלים במרכז למזדקנים וזה נתן לי אופציות מה לעשות עם החברה שלי בכיתה"; "נהנתי מכל המפגשים שהיו, נהנתי מהסיוור בירושלים"; "הסיוור באלווין ירושלים. היה שם חניך שהכין תמונות מדהימות מפסיפס נירר. התמונות נראות כאילו עשה אותן אומן בעל שם. מהמם!!"	התייחסויות הנוגעות להנאה מהסיוור
3	"נהנתי בעיקר מההתליך ובעיקר מהשילוב של צוות, משפחות ומקבלי שירות"; "נהנתי מהחוויה של הביחד"	התייחסויות הנוגעות להנאה משילוב המשתתפים בתכנית (אנשי צוות, מקבלי שירות ומשפחותיהם)
2	"המציאות והדוגמאות של כאן ועכשיו"	התייחסויות הנוגעות לדוגמאות והסימולציות ליישום תכנית התכנית
1	"נהנתי לשמוע את מקבלי השירות שהם חושבים ומרגישים אותו דבר כמו כל אחד. פוחדים מהזקנה וחשוב להם להיות בריאים ועצמאיים ולהנות מהחיים והמשפחה שכל כך חשובה להם"	התייחסויות הנוגעות לכך שתפיסת מקבלי השירות כלפי זקנה דומה לזו של כלל האנשים
1	"הכי נהנתי ממפגש הסיום, כאשר כל אחד דיבר על עצמו ועל חוויתיו האישיות"	התייחסויות הנוגעות להנאה ממפגש הסיום

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

מידת רכישת הידע בנוגע להזדקנות

עם סיום התכנית נשאלו אנשי הצוות, באיזו מידה רכשו **ידע חדש** בנושא הזקנה? באיור 6 ניתן לראות את התפלגות המענה של כלל אנשי הצוות על שאלה זאת.

כמו כן, נשאלו אנשי הצוות, **מה לדעתם מעסיק/מטריד/מעניין אדם עם מש"ה** בנושא של זקנה או הזדקנות? את התייחסותיהם של 18 המשיבים על שאלה זו, בחלוקה לקטגוריות, ניתן לראות בלוח 19.

לוח 19: התייחסויות אנשי הצוות (עם סיום התכנית) בנוגע למה מעסיק/מטריד/מעניין מזדקנים עם מש"ה- בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
7	"לעמוד על הרגליים ולא להיות חולה"; "מעסיק אותם הבריאות והבדידות וחוסר תעסוקה"; "המוגבלות הפיזית, הבעיות המוטוריות וגירוי של המחשבה שלהם שהם לא יכולים לעשות מה שצעירים יכולים. המראה שמשתנה ועמה המוגבלויות השונות"; "להישאר עם תעסוקה, שינוי משפחתי וחברים/חברה"	התייחסויות הנוגעות להיבט הבריאותי והתפקודי
6	"במה תתבטא העשייה שלו ואיך יראה סדר היום בתהליך הזקנה מי שצריך שיש לו מוגבלות שכלית. רואה שזה נרחב גם לאדם נורמטיבי אז קל וחומר כשזה אדם עם מוגבלות"; "מעסיק אותם מה יקרה איתם בנושא מחלות, גם להישאר לשיקום עבודה"; "מעסיק תקשורת עם החברים, משפחה וכמובן גם עבודות פעילויות"	התייחסויות הנוגעות לתעסוקה ופנאי
5	"הפסקת העבודה, אובדן משפחה"; "כישורים פיזיים ומשפחה- מי נשאר איתי מהמשפחה"	התייחסויות הנוגעות להיבט המשפחתי

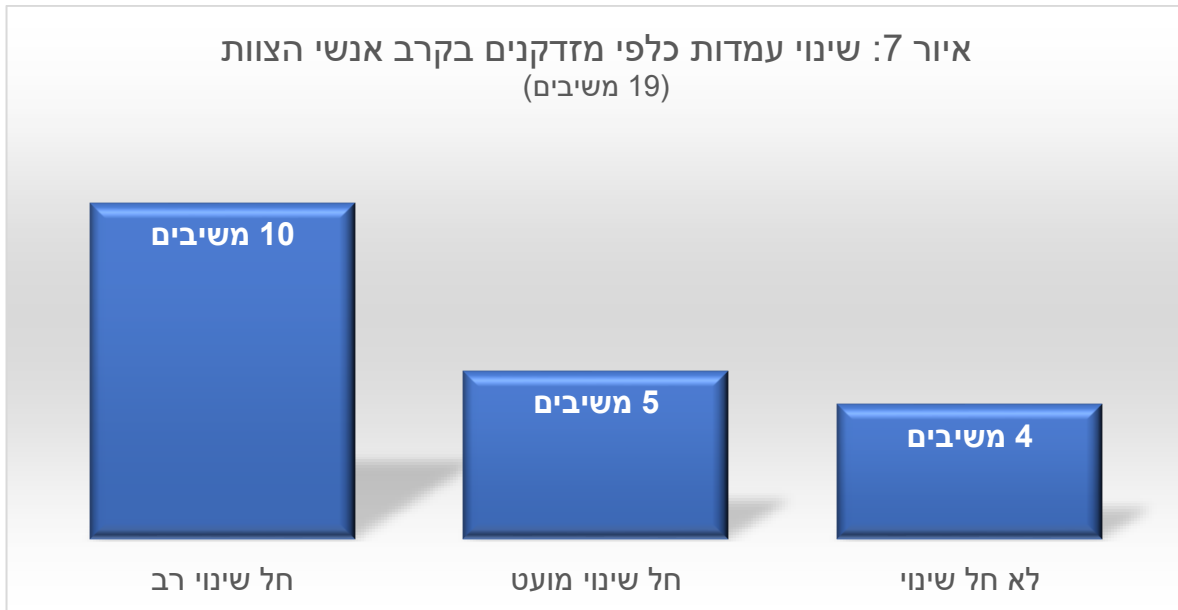
4	"מאוד חשוב להבין את אישיות ועצמאות של כל אחד ואחד והרבה התחשבות על האישיות של מקבלי שירות!"	התייחסויות הנוגעות לעצמאותם של מזדקנים עם מש"ה
4	"נושא הבריאות, שינויי משפחתי, מוות של הורים, אחים, נושא חברתי, חברויות"	התייחסויות הנוגעות להיבט החברתי
3	"מה יהיה התומך בו לקראת סוף ימיו"	התייחסויות הנוגעות למי יסייע לאנשים עם מש"ה עם הזדקנותם
3	"עצמאות, הישגים, תחושת תכלית"; "פחד להזדקן"	התייחסויות הנוגעות להיבט הרגשי
2	"מטריד אותו עניין הבדידות והקושי בלעשות דברים לבד"	התייחסויות הנוגעות לתחושת הבדידות של מזדקנים עם מש"ה
2	"לדעתי הנושאים העיקריים הם: בריאות, זוגיות, עצמאות ומי ידאג לו בעת צרה"	התייחסויות הנוגעות להיבט הזוגי
1	"הבנה של הזקנה, מציאת מטרות ועניין לעתיד שלהם"	התייחסויות הנוגעות להבנה של תהליך הזקנה
1	"שינויים בריאותיים/תפקודיים שלהם ושל בני משפחתם/בני זוג. כל מה שמעסיק אדם בלי מוגבלות שכלית שהוא גם מזדקן"	התייחסויות הנוגעות לכך שהדברים המעסיקים מזדקנים עם מש"ה מעסיקים כל מזדקן

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

בהשוואה לתשובותיהם של אנשי הצוות על שאלה זו שנשאלה גם לפני תחילת התכנית (ראה לוח 14), ניתן למצוא דמיון כאשר אנשי הצוות מצאו בשתי נקודות הזמן, כי מה שמעסיק/מטריד/מעניין אדם עם מש"ה בנושא זקנה הם נושאים הנוגעים ל: שמירה על בריאותם ותפקוד, תעסוקה ופנאי, היבטים רגשיים סביב נושא הזדקנותם ותחושת הבדידות, דאגה למי יסייע להם בעת זקנה וכן התייחסויות הנוגעות לשייכות חברתית. יחד עם זאת, לאחר התכנית, העלו אנשי הצוות התייחסויות נוספות שלא נגעו בהם קודם כמו- התייחסויות להיבט המשפחתי (אובדן של בני משפחה למשל), לחשיבות העצמאות של אנשים עם מש"ה והיבט של זוגיות בעת זקנה עבור אנשים עם מש"ה.

שינוי בעמדות אנשי הצוות

עם סיום התכנית, התבקשו אנשי הצוות לדרג האם ובאיזה מידה חל שינוי בעמדותיהם כלפי אנשים מזדקנים בעקבות השתתפותם במפגשים? באיור 7 ניתן לראות את התפלגות המענה של כלל אנשי הצוות על שאלה זאת.

במקביל, התבקשו אנשי הצוות לתת הסבר ודוגמא לשינוי שחל בעמדותיהם כלפי אנשים זקנים (וכן במידה שלא חל שינוי, התבקשו המשיבים לנסות להסביר מדוע). את התייחסותיהם של 18 המשיבים על שאלה זו, בחלוקה לקטגוריות, ניתן לראות בלוח 20.

לוח 20: התייחסויות אנשי הצוות לשינוי שחל בעמדותיהם - בחלוקה לקטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
5	"להיות יותר קשובה וסבלנית ולבקר אותם יותר"; "נחשפתי לצורה שהם הגיבו ולסיטואציות וזה מראה על המנעד ההדדי/הרגשי המשמעותי שלהם"; "-ההבנה שאף פעם לא מאוחר ללמוד דברים חדשים, גם בגיל מבוגר. - שיח אישי שמכוון לדברים שאותו אדם אוהב וחשובים לו"; "השינוי הוא שאני יותר סובלנית, יותר מזדהה איתם במה שהם חושבים ועוברים";	התייחסויות הנוגעות לקשב ואמפתיה למקבלי השירות
3	"גרם לי לפחד מהזקנה"; "העברתי את הידע דרך התחושות שלי ומצאתי מתאם"	התייחסויות להשפעה הרגשית-האישית על אנשי הצוות
2	"המודעות שלי עלתה מאז שנפתחה מחלקת וותיקים במרכז שלנו אך לא הבנתי כמה הם מודעים לנושא הזקנה וכמה חשובה להם התעסוקה והיציאה החוצה למרות גילם והתשישות"	התייחסויות הנוגעות להגברת המודעות לנושא הזקנה
2	"בתחילה חשבתי שאין צורך לדבר איתם על זה ולעמת אותם עם הגיל שלהם אך היום אני מבינה את הכוח בידע ובתכנון. את זה שמגיע להם לדעת ולתכנן"; "אנסה להקפיד להציג בפניהם מספר	התייחסויות הנוגעות לזכות של מקבלי השירות לקבל ידע בנושא על מנת שיוכלו לתכנן את עתידם

	אפשרויות ולתת להם בחירה. אנסה להזכיר להם ברגעים יותר קשים את התכלית שלהם ואת העבר- הצלחות, הישגים"	
1	"שינוי במובן של הגברת מודעות. ודבר נוסף שעלה הוא- המשמעות הגדולה של מקבלי השירות לעצמאות. בהחלטות, בעבודה, בהוסטל, בבית."	התייחסויות הנוגעות לחשיבות העצמאות של מקבלי השירות
1	"חל שינוי. נוכל לדעת איך להתמודד עם השאלות שלהם"	התייחסויות לרכישת דרכי התמודדות מול מקבלי השירות
1	"לא חל שינוי כלפי מזדקנים אלא חשיבות מציאת עניין ומטרות לחיים שלהם"	התייחסויות הנוגעות לחשיבות של תכנון העתיד של מקבלי השירות
2	"הראייה שלי השתנתה. מנסה להשתמש במוגבלויות השונות ולהפוך אותן לחיוביות. להראות להם שיש להם יותר לתת גם עם המוגבלויות הפיזיות!!!"; "כל אחד ממקבלי השירות מעניין והאישיות שלו, כל אחד מישהו מיוחד והשינוי לכל אחד הוא ברמה שלו! הפגישות עם דליה היו מאוד חשובות ומרגשות. מקבלי השירות השתתפו יפה, שיתפו ברגשותיהם וזיהו את הרצון לעצמאות. רצון רב לעזור לאחרים, להיות חשוב בחברה!"	התייחסויות נוספות
4	"עמדותי הבסיסיות כלפי האוכלוסייה הזו ברורות לי ומושרשות. כאמור, הרחבתי ידע וזה מסייע לי מאוד. "; "לא חל שינוי כי כבר עבדתי בעבר עם אנשים מזדקנים וקצת למדתי עליהם"; "לא חל שינוי בגישה ובעמדותי כי אני מכירה ועובדת איתם"	התייחסויות לכך כי העמדות כלפי מקבלי השירות לא השתנו, בשל הידע והנסיון קודם

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

קשיים והערות/המלצות/רעיונות לשיפור

אנשי הצוות נשאלו האם היו דברים שהפריעו להם או אם מצאו קשיים במהלך המפגשים והוזמנו לפרט מהם. 10 מתוך 16 אנשי צוות השיבו על שאלה ציינו כי לא מצאו קשיים או דברים שהפריעו להם במהלך התכנית ואף משיבה אחת ציינה: "ממש לא היו קשיים. הופתעתי לטובה והגעתי למסקנה שכל בן אדם חשוב לו להיות נאהב ובחברת משפחה". את התייחסותיהם של 6 אנשי הצוות הנוספים אשר שיתפו כי מצאו קשיים ניתן לראות בלוח 21.

לוח 21: התייחסויות אנשי הצוות לקשיים שחוו במהלך התכנית

"חוויתי את הנושא דרכי"
"קושי אישי עם נושא הזקנה"
"הזקנה עצמה מפריעה לי באופן אישי בשל רגשות שלי. ההתמודדות יחד עם המרצה גרם לי להרגיש קצת אחרת ולהסתכל על המציאות ולנסות למצוא אותה"
"תחושת הבדידות שלהם/חלקם. אבל אולי זו רק אינטרפרטציה שלי"
"הדבר שהפריע לי שאומרים למזדקנים שכשהם צעירים אסור להם להביא ילדים לעולם והם לא יודעים למה"
"שאין להם זכויות כמו לשאר אנשי האוכלוסייה (דמי פנסיה למשל)"

לבסוף, הוזמנו אנשי הצוות להעיר, להציע המלצות או רעיונות לשינוי ושיפור התכנית. בלוח 22, ניתן לראות את התייחסויות 11 אנשי צוות שהשיבו לשאלה זו.

לוח 22: הערות והמלצות אנשי הצוות לשיפור המפגשים

"לדעתי צריך עוד מפגש לצוות גם על מחקרים, גם באוכלוסייה הרגילה וגם אולי מפגש של מקבלי השירות עם הצוות";
"בעיניי יש צורך רק במפגש סיכום עם המשפחות כי הוא היה חזרתי וגם עם הצוות. אולי להקדיש זמן ללמד ולפתח את כתיבת המפה האישית";
"חושבת שצריך להאריך את הסדנה ולתת לרגשות יותר ביטוי ומקום. גם למקבלי השירות וגם לצוות"
"אולי להאריך במקצת את התוכנית המעניינית והחשובה"
"אני מאוד מקווה להמשך של מפגשים ולמידה נוספת. גם עם מקבלי שירות שבדרך להזדקנות. כי החיים ממשיכים וגם משתנים יחד איתנו. ונשמח לפגישות בהמשך";
המפגשים היו מעניינים מאוד והייתי ממליצה להמשיך ולשמע את מקבלי השירות שתמיד הפתיעו אותי. דליה שהעבירה לנו את הסדנה הייתה פשוט נהדרת ורצינית וקשובה לכולם"
"הייתי מערבת את הצוות יותר במפגשי חניכים. חשוב לשמוע מה הם אומרים. חוץ מזה אני רוצה לציין שדליה מקסימה והעבירה הכל בצורה מעניינת"
"כן, המרבנה הוצאות כנ"ל מעשירות"
"ד"ר דליה מדהימה!"
"התוכנית מהממת ואני חושבת שצריך להעביר את זה בעוד מסגרות- כגון: מועדוני קשישים, בתי אבות וכו"
" אין שום הערות. היו מפגשים מעניינים"

תובנות לפרויקט הנגשת הזקנה לאנשים עם מש"ה

כחודש לאחר סיום סדנאות הפרוייקט, לאחר שכל המשובים והשאלונים מולאו והועברו ליחידת המחקר של קרן שלם, כינסנו את התובנות המשמעותיות של צוות מכון טראומה, ושל מנהלות מע"ש אלווין ישראל ומע"ש מעונות גל, שתי המסגרות בהן התקיים הפרוייקט.

צוות המכון:

1. חוזקה בקרבנו חשיבות הרעיון המקורי של הפרוייקט, המחייב **קיום הסדנאות לשלושת המעגלים** המקבילים: מקבלי השרות, אנשי צוות ובני משפחה. לאורך כל ההכשרה ניכר היה באופן ברור כיצד כל מעגל משפיע על המעגלים הנוספים באופן רפלקטיבי או אחר, כך שתהליכי ההבנה וההטמעה שהוגדרו כמטרות הפרוייקט היו יעילים יותר ובהירים עבור כל המשתתפים. כך למשל בני משפחה זיהו נושאים חדשים המעניינים ומעסיקים את בניהם כאשר אלו שיתפו אותם בביקורים בסופי השבוע או בשיחות טלפון, כמו ההתענינות הגוברת במורשת המשפחתית וברצון לשמר אותה, תמונות משפחתיות ותמונות ילדות כחלק משימור הזיכרון, ועוד, כך גם קרה במפגש עם אנשי הצוות שהתרגשו מצד אחד להכיר עוד צדדים בקרב מקבלי השרות אותם הם מלווים ומצד שני התמלאו גאווה לשמוע ולראות את מקבלי השרות מציגים את בחירותיהם, העדפותיהם ורצונותיהם ללא היסוס. תובנה זו חשוב שתאמר ותובלט בעיקר לאור שיקולים לוגיסטיים ומצוקות במשאבי זמן ותקציב אשר גורמות לרוב לקיים סדנאות רק לקבוצה אחת מתוך השלוש. ההבנה שהתחזקה באופן בולט היא תחושת המשמעות, הגאווה ההשתייכות והחיבור שהיו לאבני היסוד בהכשרה.

2. מכאן גם נגזרת התובנה הבאה המתייחסת ל**מפגש סיום**: גם כאן יש חשיבות רבה להשתתפות כל המעגלים- בני משפחה, מקבלי שירות, ואנשי צוות. מפגש זה תרם באופן משמעותי לדימוי עצמי חיובי בקרב מקבלי השרות, וברמה המקצועית להעלאת המודעות לנושא בקרב כל הנוגעים בדבר. כמו גם לראיית המסגרת בעיני בני המשפחה ככזו הדואגת למקצע כל העת, חדשנית הרואה את בנם במקום ראשון ובמרכז, וכפי שציין אב גאה " כל הכבוד למדינה ולמסגרת שחושבים איך לעשות יותר טוב עבור הבנים שלנו"

3. בהקשר להשתתפות בני המשפחה, בולט הקושי הלוגיסטי **בגיוס בני משפחה** ואפטרופוסים למפגשים. הקושי נובע כפי שראינו, מסיבות שונות: ההורים מבוגרים מאוד, לעיתים חולים ומתקשים בניידות ובהגעה, לעיתים אין הורים כלל ואז נכנסים האחים, הצורך לתמרן מפגש בשעות אחר הצהריים המוקדמות שיתאימו להורים קשישים, או בשעות הערב שיתאימו לאחים יחסית צעירים שהינם אנשים עובדים- הקשה מאוד על הארגון, לכך נוסף עוד קושי, בני המשפחה ברובם מתגוררים באותה עיר או בסביבה, אך חלקם מתגוררים בריחוק וגם זו סיבה לקשיי הגעה. נראה אם כך כי כדאי להרכיב עבור כל מסגרת עתידית את המתווה המתאים לה עבור בני המשפחה, הגמשה של שעות המפגש, אפשרות למפגשים מקוונים, או אפשרויות אחרות. יש לציין שעל אף הקשיים והאתגרים, שתי המסגרות גייסו בסופו של דבר קבוצת בני משפחה שהגיעו לשני המפגשים, אפילו מרחוק וגילו מעורבות ועניין.

4. בביצוע סדנאות ניכר כי יש חשיבות רבה למנחה הבקיא בתכנית ובתחום הדעת של הזדקנות עם מוגבלות, לפיכך מוצע לבנות בהמשך לפרויקט זה גם **מודל הטמעה** להפצה והעמקת השימוש בכלים. המודל יכול להכשרת מנחים בקורסים בפריסה ארצית, מתן הדרכה וליווי למנחים המבצעים סדנאות בפועל- ליווי אישי, קבוצתי, פרונטלי או מקוון, כך שמנחים יוכלו לאחר פרק של הכשרה וליווי, לקיים סדנאות באופן עצמאי במסגרות השונות ובמקביל להגדיל את מאגר הכלים שיעמוד לרשות כולם.

מסגרות:

- יש לשקול הארכת ההכשרה לאנשי הצוות מבחינת כמות מפגשים. לקח זמן להניע את הצוות. לא מבחינת שיתוף הפעולה, אלא מהבחינה של "להיות בתוך הפרויקט", להבין לעומק את מה שמקבלי השירות עוברים. לשבת איתם ביחד לא רק במפגש הסיום, שהיה מאוד משמעותי, אלא גם במפגשי הלמידה עצמם
- חשוב מאוד לשתף במפגשים לא רק את צוות המע"ש אלא גם את צוות מסגרות הדיור של מקבלי השירות, מאחר והם מהווים חלק משמעותי בטיפול ונמצאים עמם בקשר יום-יומי.
- חלק ניכר מהחוויה המוצלחת והנעימה של המיזם היה בזכות הגישה (שירות מכוון אדם), שנתנה מקום אמיתי לכל אחד מהמשתתפים לבטא את עצמו. הדבר היה ניכר בציפייה של המשתתפים להגיע למפגשים וכן בתוצרי המיזם.

משתתפים:

היה כיף! כיף גדול! אני רוצה שיהיו עוד מפגשים.
 אני רוצה להמשיך... ותשאל אותנו עוד שאלות.
 אני התרגשתי כשההורים שלי הגיעו למפגש.
 המנחה התייחסה לכל מי שהיה בפרויקט כמו למשפחה.
 למדנו להכיר את עצמנו ואיך לשמור על עצמנו והבריאות.
 נמשיך לשאול כדי לקבל תשובות לשאלות.
 שאר החניכים יותר צעירים מאיתנו. בעתיד, מה שלמדנו יכול להתאים להם.
 למדתי שיש לי מוח ושכל.
 הייתה לנו הזדמנות להכיר אחד את השני.
 למדתי שיש לנו חברות טובה וש אפשר לסמוך על החברים ושיהיו לנו עוד חברים.
 אנחנו היינו במרכז, כל אחד סיפר על עצמו.
 אני רוצה להמשיך לעבוד כמו שצריך. אני יכולה ללמוד דברים חדשים גם בגיל המבוגר.
 רוצה להמשיך לעבוד. אני חייבת שתהיה לי תעסוקה ולא לשבת בבית.
 אני רוצה להמשיך ליסוע, לטייל ולעבוד.

נספחים

נספח 1: קריטריונים להשתתפות בתכנית

קווים מנחים לבחירת המשתתפים לפיילוט סדנאות בנושא הזדקנות לאנשים עם מ.ש.ה

לקראת ועדת ההיגוי הקרובה, להלן קווים מנחים לבחירת המשתתפים לפיילוט סדנאות בנושא הזדקנות:

א. תהליך גיוס המשתתפים לסדנאות יכלול את הקווים המנחים הבאים:

- מנהלי המסגרות או מי מטעמם, יציגו לכלל הדיירים את פיילוט הסדנאות (הנחיות להצגת הסדנאות ייבנו במשותף עם מנהלי המסגרות בועדת ההיגוי הקרובה)
- מנהלי המסגרות או מי מטעמם ייערכו ראיונות אישיים לכל מי שהתעניין/ כל מי שעשוי להיתרם מן הסדנאות (הנחיות לתכני הראיונות ייבנו במשותף עם מנהלי המסגרות בועדת ההיגוי הקרובה)
- בסיום התהליך מנהלי המסגרות יקבלו החלטה על קבוצת המשתתפים.
- מספר המשתתפים בכל קבוצה יהיה כ- 15 איש ואישה.

ב. קווים מנחים (קריטריונים) לבחירת המשתתפים:

1. המועמד גילה עניין בסדנאות, ובחר מרצונו החופשי להשתתף בהן.
2. המועמד הינו בגיל 45 ומעלה.
3. למועמד קיימת יכולת להשתתף בקבוצה לאורך זמן (כל מפגש ימשך כשעה וחצי).
4. למועמד קיימת הבנה למושגים בסיסיים כגון: מושגי זמן, יכולת בחירה וסגור עצמי.
5. המועמד הינו בעלי יכולת ורבאלית או יכולת הבעה עצמית- בדיבור, בלוח תקשורת או מחשב, ומסוגל להביע את דעתו בקבוצה
6. למועמד יכולת להיתרם מן הפעילות בקבוצה
7. למועמד קיימים מסמכי הסכמה להשתתפות חתומים על ידיו ועל ידי האפוטרופסות

נספח 2: טפסי הסכמה מדעת

טופס הסכמת מקבל השירות להשתתפות בתהליך הערכת מיזם –הנגשת הזקנה

אני מחליט - אני מסכים להשתתף במחקר או אני לא מסכים להשתתף במחקר

מה זה מחקר?

מחקר הוא בדיקה או ניסוי. במחקר שואלים שאלות כדי לדעת על נושא מסוים (למשל, האם לאנשים עם שיער בהיר יש תמיד עיניים כחולות). את השאלות של המחקר מכינים אנשים שקוראים להם חוקרים. האנשים שעונים על השאלות הם אנשים כמוך - אלה המשתתפים. המשתתפים יענו על השאלות רק אם הם מסכימים. הטופס הזה הוא כדי להראות שהם מסכימים להשתתף במחקר.

הסבר על המחקר הזה :

את המחקר עושה משרד הרווחה, קרן שלם ובית איזי שפירא. המחקר רוצה לעזור לאנשים עם מוגבלות שכלית. המחקר רוצה לבדוק איך אפשר לעזור לאנשים עם מוגבלות שכלית להבין מה זה להיות זקן.

מה חשוב שתדע כדי שתוכל להחליט אם להשתתף או לא ?

- 1) אני אשתתף במחקר רק אם אני רוצה
- 2) אם אני לא רוצה להשתתף במחקר, אז לא יפגעו בזכויות שלי (לא יקרה לי משהו רע)
- 3) לא יגלו את הפרטים שלי (שם, טלפון, כתובת) לאחרים ולא יפרסמו אותם.
- 4) אף אחד לא ידע שאני השתתפתי במחקר הזה.
- 5) אם אני רוצה אני יכול לענות רק על חלק מהשאלות
- 6) אם אני אענה רק על חלק מהשאלות, לא יקרה לי משהו רע
- 7) אם אני אבקש להפסיק- החוקרת תפסיק לשאול אותי שאלות
- 8) אם אני לא רוצה להמשיך אני רק צריך להגיד "אני לא רוצה"
- 9) הסכמתי להשתתף במחקר בלי שיכריחו אותי.
- 10) אם יהיו לי עוד שאלות אוכל לפנות לדליה ניסים בפעם הבאה כשהיא תגיע לכאן.

האם אתה מסכים להשתתף במחקר?

אם כן –

הפרטים שלי הם :

	שם ושם משפחה
	מס' תעודת זהות
	כתובת

אני חותם כאן כדי להראות שאני מסכים להשתתף :

שם משתתף	חתימה של המשתתף	תאריך

גם החוקרת חותמת כאן כדי לאשר שהיא הסבירה לך כל מה שצריך לדעת והיא חושבת

שהבנת את כל מה שהוסבר :

שם החוקרת	חתימה של החוקרת	תאריך

טופס הסכמת המדריך להשתתפות בתהליך הערכת מיזם –הנגשת הזקנה

אני החתום מטה, נותן הסכמתי להשתתף בהערכה, כאשר ידוע לי כי:

1. איני מחויב/ת להשתתף בהערכה
2. זכותי לפרוש בכל עת מהשתתפות בהערכה.
3. אין קשר בין השתתפותי בהערכה לבין עבודתי במסגרת.
4. כל המידע שייאסף במהלך ההערכה ישמש אך ורק את המעריכים, לא יתויג שמית (יישאר אנונימי) ולא יועבר לכל גורם נוסף.

בכל שאלה נוספת ניתן לפנות לד"ר עדי לוי-ורד, המרכזת את יחידת ההערכה של קרן שלם,

במייל : michlol.kshalem@gmail.com

שם משפחה

שם פרטי

תאריך

חתימה

טופס הסכמת האפוטרופוס להשתתפות מקבל השירות במיזם - הנגשת הזיקנה

השיפור המתמיד באיכות החיים של האדם עם מוגבלות שכלית הביא איתו עלייה בתוחלת החיים. אנו עדים ליותר ויותר אנשים עם מוגבלות שכלית החיים זמן רב יותר ולמעשה תופעת ההזדקנות הופכת להיות חלק גם ממעגל חייהם.

על מנת להרחיב את הידע בדבר השאלה מה אנשים עם מוגבלות שכלית חושבים או יודעים על זקנה חברו ביחד מינהל המוגבלויות במשרד הרווחה, מכון טראמפ, קרן שלם, עמותת אלווין וחברת מעונות גל למיזם שמטרתו פיתוח סדנאות מותאמות לאוכלוסייה עצמה, לבני המשפחה ולצוות הסובבים אותה, מתוך מחשבה כי סדנאות אלה יוכלו לסייע בהכנה מתאימה לקראת גיל הזקנה והתמודדות טובה יותר עם המעברים והאתגרים הצפויים.

הפיילוט יערך בשתי מסגרות יום בקהילה אשר נבחרו לקחת חלק. בכל אחת מהמסגרות יבחרו 10 מקבלי שירות ובני משפחותיהם שיוכלו להשתתף בתוכנית.

במסגרת התוכנית ישתתפו מקבלי השירות בסדנה בת 5 מפגשים בה ילמדו מושגים הקשורים להזדקנות, פרישה לגמלאות, תכנון, חשיבות הקשרים החבריים/הזוגיים בגיל השלישי, פיתוח תפיסה עצמית חיובית, אלטרנטיבות נוספות בתחומי הפנאי ועוד.

התוכנית תלווה במחקר הערכה.

אנו שמחים לבשר לך כי בנך/בתך/ בן משפחתך/ בן חסותך נבחר להשתתף במיזם ייחודי זה.

נבקשך למלא את הפרטים הבאים ולחתום שהנך מאשר את השתתפותו/ה במיזם.

	שם משפחה של מקבל השירות		שם פרטי של מקבל השירות
	שם משפחה שלך		שם פרטי שלך
	תאריך		קרבה משפחתית
			חתימה

טופס הסכמת אפוטרופוס להשתתפות מקבל השירות בתהליך הערכת מיזם – הנגשת הזקנה

אני החתום מטה, נותן הסכמתי להשתתפות בני/בתי (או מי שאני אפוטרופוס שלו) בהערכה של פיילוט מיזם הנגשת הזקנה לאנשים עם מוגבלות שכלית. ידוע לי כי:

1. בני/בתי (או מי שאני אפוטרופוס שלו) אינו מחויב/ת להשתתף בהערכה.
 2. זכות בני/בתי (או מי שאני אפוטרופוס שלו) לפרוש בכל עת מהשתתפות בהערכה.
 3. אין קשר בין השתתפות בהערכה ובין ההשתתפות בתכנית. ההשתתפות בתכנית לא תיפגע בשום צורה, אם תבחר/י לא לקחת חלק בהערכה.
 4. כל המידע שייאסף במהלך ההערכה ישמש אך ורק את המעריכים, לא יתוייג שמית (יישאר אנונימי) ולא יועבר לכל גורם נוסף.
- בכל שאלה נוספת ניתן לפנות לד"ר עדי לוי-ורד, רכזת מכלול, היחידה להערכה ומחקר, קרן שלם, adi@kshalem.org.il.

שם משפחה

שם פרטי

קרבה למקבל השירות

שם האפוטרופוס

תאריך

חתימה

טופס הסכמת אפוטורפוס להשתתפותו בתהליך הערכת מיזם – הנגשת הזקנה

אני החתום מטה, נותן הסכמתי להשתתף בהערכה, כאשר ידוע לי כי:

5. איני מחויב/ת להשתתף בהערכה
 6. זכותי לפרוש בכל עת מהשתתפות בהערכה.
 7. אין קשר בין השתתפותי בהערכה לבין שהותו של בני/בתי (או מי שאני אפוטורפוס שלו) במסגרת.
 8. כל המידע שייאסף במהלך ההערכה ישמש אך ורק את המעריכים, לא יתויג שמית (יישאר אנונימי) ולא יועבר לכל גורם נוסף.
- בכל שאלה נוספת ניתן לפנות לד"ר עדי לוי-ורד, המרכזת את יחידת ההערכה של קרן שלם, במייל : michlol.kshalem@gmail.com

שם משפחה

שם פרטי

תאריך

חתימה

נספח 3: שאלון להערכת תרומת התכנית (הנגשת הזקנה) בעיני מקבלי השירות

שם המסגרת: _____ תאריך: _____

שאלון להערכת סדנאות בנושא הנגשת הזקנה - עבור מקבלי השירות

מדריכה/ה יקרה,

נודה לך אם תוכלי לסייע למקבלות השירות להשיב לנו על מספר שאלות לגבי שביעות רצונה ותרומת הסדנאות בהם השתתפה/ה בנושא הזקנה. אנא הסבירי/י למקבלות השירות כי השאלון הוא **אנונימי** – כלומר לא צריך לכתוב את שמו/שמה, וכי המידע ישמש רק לצורך שיפור התכנית (לעשות את המפגשים יותר טובים).

חלק א' – פרטי רקע (ניתן למלא גם ללא מקבלות השירות)

1. מגדר: גבר אישה
2. שנת לידה: _____
3. משתייך לחברה ה: יהודית, ערבית, אחר, פרטי: _____

חלק ב' – אנא הקרא למקבלי השירות את השאלות הבאות וכתוב את תשובותיו (במידה והוא זקוק להסבר נוסף על מנת להבין את השאלה – ניתן להסביר לו את השאלה במילים אחרות)

1. בכמה מפגשים עם דליה (בנושא הזקנה) השתתפת? (סמני/י תשובתך ב-X בתוך המשבצת)

- במפגש אחד בשני מפגשים בשלושה-ארבעה מפגשים

2. האם המפגשים עם דליה (בנושא הזקנה) תרמו לך?

 תרמו הרבה	 תרמו קצת	 לא תרמו לי
--	--	---

• כיצד (או במה) המפגשים תרמו?

3. האם למדת דברים חדשים, בזמן המפגשים האלה?

 כן, הרבה דברים חדשים	 כן, קצת דברים חדשים	 לא
---	---	---

- איזה דברים חדשים למדת?

- האם נהנית במפגשים עם דליה?

 לא נהנתי	 נהנתי קצת	 נהנתי מאוד
---	--	---

- ממה הכי נהנית?

- לפני המפגשים עם דליה – מה חשבת על אנשים זקנים?

- מה את/ה חושבת/ת היום על אנשים זקנים?

- מה את/ה מתכננת לעשות כשתהייה זקנה?

- האם הרגשת לפעמים שקשה לך במפגשים עם דליה? מה היה לך קשה?

- האם צריך לשנות משהו במפגשים האלה? אם כן – מה צריך לשנות?

- האם תרצה לומר משהו נוסף לגבי המפגשים עם דליה?

תודה רבה על שיתוף הפעולה!

נספח 4: שאלון להערכת תרומת התכנית (הנגשת הזקנה) בעיני המשפחות

שם המסגרת: _____ תאריך: _____

שאלון בנושא הנגשת הזקנה (עבור משפחות מקבלי השירות)

שלום רב,

על מנת להעריך את תרומת הסדנאות בנושא ה"זקנה" בהם השתתפת, נשמח אם תשיבי/י על מספר שאלות. השאלון הוא אנונימי וישמש למטרות למידה והערכה בלבד.

1. בכמה מפגשים השתתפת? (סמני/י תשובתך ב- X בתוך המשבצת)

במפגש אחד בשני מפגשים בשלושה-ארבעה מפגשים

2. באיזו מידה המפגשים היו מוצלחים בעיניך?

לא היו מוצלחים מוצלחים במידה מועטה במידה בינונית במידה רבה

3. באיזו מידה המפגשים תרמו לך?

לא תרמו תרמו במידה מועטה במידה בינונית במידה רבה

• כיצד ובמה המפגשים תרמו לך?

4. אילו דברים חדשים למדת בנושא הזקנה?

5. אם יש לך הערות, המלצות או רעיונות לשיפור המפגשים בנושא זה – נשמח לשמוע:

תודה רבה על שיתוף הפעולה!

נספח 5: שאלון ביחס לנושא הזקנה PRE בעיני המדריכים

שם המסגרת: _____ תאריך: _____

שאלון בנושא הנגשת הזקנה (עבור הצוות) – בתחילת התוכנית

חבר/ת צוות יקר/ה,

על מנת להעריך את תרומת התכנית בנושא זקנה (והזדקנות) בה תשתתף/י, נשמח אם תשיב/י על מספר שאלות, לפני תחילת התכנית. השאלון הוא אנונימי וישמש למטרות למידה והערכה בלבד. אולם, על מנת להשוות בין תשובותיך לפני ואחרי התכנית אנא מלא/י את 4 הספרות האחרונות של תעודת הזהות שלך: _____

- לאיזו קבוצת גיל אתה משתייך? 25-35 36-45 46-55 56-65
- לאיזו חברה את/ה משתייך/ת? (הקפ/י בעיגול): יהודית ערבית אחר: _____
- כמה שנים את/ה עובד/ת עם אנשים עם מוגבלויות שכלית? _____

באיזו מידה יש לך כלים וידע לעסוק בנושא של הזדקנות בקרב אנשים עם מוגבלויות שכלית? (סמני/י ב-X):

- אין לי בכלל ידע בנושא במידה מועטה במידה בינונית במידה רבה

מה לדעתך מעסיק/מטריד/מעניין אדם עם מוגבלויות שכלית בנושא של זקנה או הזדקנות?

מה לדעתך יכולה להיות התרומה של תכנית כזו (בנושא הזדקנות) עבור מקבלי השירות?

מה את/ה חושב/ת שיכולה להיות התרומה של תכנית כזו (בנושא הזדקנות) עבורך?

תודה רבה על שיתוף הפעולה!

נספח 6: שאלון ביחס לנושא הזקנה POST ושאלות להערכת תרומת התכנית (הנגשת הזקנה) בעיני המדריכים

שם המסגרת: _____ תאריך: _____

שאלון בנושא הנגשת הזקנה (עבור הצוות) – בסוף התכנית

חבר/ת צוות יקר/ה,

על מנת להעריך את תרומת התכנית בנושא זקנה (והזדקנות) בה השתתפת, נשמח אם תשיבי/י על מספר שאלות. השאלון הוא אנונימי וישמש למטרות למידה והערכה בלבד. אולם, על מנת להשוות בין תשובותיך כעת לתשובותיך לפני התכנית **אנא מלא/י** את 4 הספרות האחרונות של תעודת הזהות שלך: _____

1. התכנית בנושא הזקנה כללה **4 מפגשים** (שלושה לצוות ועוד מפגש משותף עם מקבלי השירות והמשפחות)

ובנוסף **יום סיור** למרכז ג'מלאים. **במה מתוך כל אלה השתתפת?** (סמלי ב-X)

- **בסיור:** כן השתתפי לא השתתפי
- **במפגשים:** לא השתתפתי במפגש אחד בשני מפגשים ב-3-4 מפגשים

2. באיזו מידה **תרמו** לך המפגשים בנושא הזקנה? (סמלי ב-X):

לא תרמו **תרמו** במידה מועטה תרמו במידה בינונית תרמו במידה רבה

- **כיצד ובמה את/ה חושבת/ת שהמפגשים תרמו לך?**

3. באיזו מידה **רכשת ידע חדש** בנושא הזקנה? (הקפלי בעיגול):

לא רכשתי ידע חדש במידה מועטה במידה בינונית במידה רבה

4. מה לדעתך **מעסיק/מטריד/מעניין אדם עם מוגבלות** שכלית בנושא של זקנה או הזדקנות?

5. האם **חל שינוי בעמדותיך** כלפי אנשים מזדקנים בעקבות השתתפותך במפגשים?

לא חל שינוי חל שינוי מועט חל שינוי רב

- **אנא הסביר/י ותני/י** דוגמא לשינוי שחל בעמדותיך: (במידה ולא חל שינוי – נסה/י להסביר

_____ (מדוע)

6. נסה/י לתאר ממה הכי נהנית במהלך המפגשים, ולתת דוגמא לחוויה שחווית (חיובית או שלילית):

7. האם היו דברים שהפריעו לך או קשיים שעלו במהלך המפגשים? מהם?

אם יש לך הערות, המלצות או רעיונות לשינוי ושיפור התכנית – נשמח לשמוע:

תודה רבה על שיתוף הפעולה!